

Akademien för utbildning och ekonomi

**En intervjustudie om förskollärarnas
uppfattningar och erfarenheter gällande ett
interkulturellt förhållningsätt**

*Sophia Agné och Pirjo Jansson
Maj 2010*

Examensarbete 15 hp
Pedagogik

**Läroprogrammet
Handledare: Elisabeth Hedlund
Examinator: Göran Fransson**

Agné, Sophia & Jansson, Pirjo (2010): *Det är tur att alla människor är olika annars skulle vi inte känna igen dem*. Examensarbete i pedagogik. Lärarprogrammet. Akademin för utbildning och ekonomi. Högskolan i Gävle.

Sammanfattning

För dagens och morgondagens barn och vuxna i det mångkulturella och globaliserade samhället, blir kunskapen om andra kulturer helt avgörande. Det har bidragit till en förändring som kräver ökad förståelse och medkänsla hos individer eftersom möten med främmande kulturer har blivit en alltmer viktig del av vardagen.

Detta arbete handlar om pedagogens uppdrag att arbeta med mångfalden, förhållningssätt, kulturell bakgrund samt samverkan. Studiens fokus har varit att undersöka hur nio förskollärare uppfattar om mångkulturella frågor och hur pedagoger arbetar med ett interkulturellt förhållningssätt. Genom kvalitativa intervjuer har förskollärarnas varierande uppfattningar vaskats och som sedan analyserats. Avsikten är att skapa utökad kunskap för att förstå en del av det komplexa samhället.

I tidigare forskning framkommer det att den mångkulturella utbildningen i högskolan inte kom igång förrän på 1990 talet, det innebär att skolan långsamt försöker hitta nya interkulturella former. Det handlar om att lärarna behöver få ökad förståelse hur barn söker kunskap och skapar identiteter, vilket kan leda till berikande möten mellan olika kulturer. Lärarens roll är inte längre att vara informationsöverförare utan ses som medresenärer på den gemensamma mångfaldsresan. Genom att införskaffa sig kunskap i mötet med det främmande gäller det att känna till sin egen bakgrund och värderingar.

Resultatet visar att förskollärarna arbetar till viss del med barnens kulturella olikheter/likheter i barngruppen. De var positiva, nyfikna och intresserade till andra språk där man sjöng, räknade och läste sagor på barnens respektive språk. I studien framgår det att förskollärarna lyfter endast upp en liten del av barns hemkultur och deras erfarenheter som språket, maten och högtider. De väljer inte exempelvis att belysa religion som en del av kulturen.

I undersökningen var förskollärarna lyhörda och positiva till flerspråkighet och att stötta föräldrarna i deras roll. De lärde sig också vissa fraser för att underlätta för barnet. De samarbetade med föräldrarna när det behövdes. Tolk användes inte i någon större utsträckning. Majoriteten av förskollärare ansåg att de inte hade mångkulturellitet i sin barngrupp på grund av att många föräldrar kom från grannländerna. De hade inte heller diskuterat eller reflekterat över mångkulturella frågor i någon större utsträckning.

I studien framgår det att majoriteten av förskollärarna hade svårt att definiera begreppet interkulturellt och interkulturellt förhållningssätt. De verkade inte vara medvetna om ordens betydelse eller ha reflekterat över dessa begrepp. De hade som utgångspunkt ett monokulturellt synsätt, vilket utesluter individer med andra perspektiv. Det framgick ett "vi" och "dem" tänkande som hindrar det interkulturella förhållningssätt bland förskollärarna. Någon medvetenhet över förskolemiljöns roll, hur den speglar synen på mångfalden fanns inte på de respektive förskolorna. Det framgick även att majoriteten av förskollärarna hade ett behov av kompetensutveckling där de kan få ökad kunskap i ämnet samt tips och idéer hur förskolan kan utveckla sin verksamhet.

Nyckelord:

förskola, interkulturell, interkulturellt förhållningssätt, mångkulturell, flerspråkighet

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
1 Inledning.....	1
1.2 Arbetets struktur.....	2
1.3 Begrepp.....	2
1.3.1. Kultur.....	2
1.3.2. Etnicitet.....	2
1.3.3. Mångkulturellt.....	3
1.3.4. Interkulturellt.....	3
1.3.5. Interkulturalitet.....	3
1.3.6. Interkulturellt förhållningssätt och Interkulturell pedagogik.....	4
2 Teoretiska utgångspunkter.....	5
2.1 Pedagogernas uppdrag med mångfalden.....	5
2.2 Pedagogerna och förskolan.....	6
2.3 Förskola och hem.....	8
2.4 Kulturell mångfald och utbildning.....	9
2.5 Reflektioner.....	11
2.6 Syfte och frågeställningar.....	11
3 Metod.....	12
3.1 Val av metod.....	12
3.2 Urval.....	13
3.3 Pilotstudie.....	13
3.4 Genomförande.....	13
3.5 Etik.....	14
3.6 Teoretisk utgångspunkt.....	14
3.7 Metodöverbäggande.....	15
3.8 Tillförlitlighet.....	15
4 Resultat.....	16
4.1 Pedagogens uppdrag att arbeta med mångfalden i förskolan.....	16
4.1.1 Kultur, Mångkulturellt och Interkulturellt förhållningssätt.....	16
4.1.2 Lpfö 98 - barns kulturella identitet och dubbla kulturtillhörighet.....	17
4.1.3 Barnperspektiv.....	17
4.1.4 Förskolemiljön.....	18
4.2 Pedagogerna och förskolan.....	19
4.2.1 Vi och dem – svenskar och invandrare.....	19
4.2.2 Fördomar, förhållningssätt och religion.....	20
4.3 Samverkan mellan förskolan och hem.....	20
4.3.1 Föräldrasamverkan.....	20
4.3.2 Språk.....	21
4.3.3 Kulturkrock.....	22
4.3.4 Modersmål.....	22
4.3.5 Tolk.....	23
4.4 Kulturell mångfald och Utbildning.....	23
4.4.1 Interkulturell kunskap.....	23
4.4.2 Kompetensutveckling.....	23
5 Diskussion.....	25
5.1. Pedagogens Interkulturella förhållningssätt.....	25
5.1.1 Kultur, mång- och interkulturellt förhållningssätt.....	25
5.1.2 Likheter och olikheter.....	26

5.1.3 Vi - känsla	28
5.1.4 Förskolan som mångkulturell mötesplats	29
5.2 Mötet med mångfalden	31
5.2.1 Samarbete med föräldrarna	31
5.2.2 Mötet med språket	32
5.2.3 Mötet med det annorlunda	33
5.2.4 Kompetensutveckling	34
5.3 Avslutande Reflektion	35
5.4 Metoddiskussion	35
5.5 Vidare forskning	36
Referenser	37
Bilaga 1	39
Bilaga 2	40
Bilaga 3	41

1 Inledning

I förskolans värld möts pedagoger allt oftare av en kulturell mångfald därför att vi lever i ett samhälle som mer och mer globaliseras och internationaliseras. Lorentz (2007) menar att detta medfört en förändrad erfarenhetsvärld i dagens samhälle, och ett annat sätt att lära sig av omvärlden. Detta gäller även svenska skolsystemet, där vi nu behöver anpassa den praktiska pedagogiken efter dessa nya förutsättningar. Även förskolans styrdokument betonar den förändrade erfarenhetsvärlden ur ett mångkulturellt perspektiv. I Läroplanen för förskolan står det exempelvis att:

Den växande rörligheten över nationsgränserna skapar en kulturell mångfald i förskolan, som ger barnen möjligheter att grundlägga respekt och aktning för varje människa oavsett bakgrund (Lpfö 98, s.4).

Idag finns det en gedigen kunskap i förskolan om att arbeta med barn med annan etnicitet än svensk (Norell Beach, 1995). Pedagoger bör bli bättre på att oavsett hur många barn som finns representerade från annat ursprung, lyfta upp alla, inte bara av etnisk/kulturell betydelse utan också andra aspekter som könsroller, socialgrupper, religiös/politisk, ideologi, fysisk/psykisk handikapp. Pedagoger behöver också reflektera över och bredda sina kunskaper för att vi ska kunna leva i ett fredligt land, där vi ska kunna leva tillsammans i ett alltmer internationaliserat samhälle (Norell Beach, 1995).

Vi har valt att i denna studie fokusera på den etnisk/kulturella delen där vi har utgått från förskollärarens uppfattningar och erfarenheter från olika förskolor i mellersta delen av Sverige. Förhoppningen är att vi själva och andra förskollärare i studien ska bidra till att diskussioner kring mångfaldsfrågor ska fördjupas och medvetandegöras, så att kunskaper och färdigheter inom detta område kan ökas. Detta för att kunna förbereda och möta barn i ett alltmer mångkulturellt samhälle. Detta är också i linje med uppdraget i Läroplanen där det står följande:

Det svenska samhällets internationalisering ställer höga krav på människors förmåga att leva med och förstå de värden som ligger i en kulturell mångfald. Förskolan är en social och kulturell mötesplats som kan stärka denna förmåga och förbereda barnen i ett alltmer internationaliserat samhälle. Medvetenhet om det egna kulturarvet och delaktighet i andras kultur skall bidra till att barnen utvecklar sin förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Förskolan ska bidra till att barn som tillhör de nationella minoriteterna och barn med utländsk bakgrund får stöd i att utveckla en flerkulturell tillhörighet (Lpfö 98, s.5).

I förskolan är det alltså aktuellt att lyfta upp och synliggöra den kulturella mångfalden som ett nytt pedagogiskt perspektiv i verksamheten, som kan skapa fruktbara möten där människor kan berika varandra och få ett rikare liv.

1.2 Arbetets struktur

I inledningen görs en beskrivning av begrepp som ingår i studien och en litteraturgenomgång som går igenom tidigare forskning, Förskolans Läroplan- 98 samt andra styrdokument rörande mångfaldsarbetet. Efter litteraturgenomgången görs en disposition av syftet i denna studie. Därefter kommer metoddelen samt redogörelse av tillvägagångssättet, etik och tillförlitligheten. Tillsist beskrivs resultat och diskussion följt av slutdiskussion, metoddiskussion samt förslag på vidare forskning.

1.3 Begrepp

Centrala begrepp i detta arbete är kultur, etnicitet, mångkulturell, interkulturell, interkulturellt förhållningssätt och interkulturell pedagogik. I följande del kommer vi att gå in och förklara begreppens betydelse.

1.3.1. Kultur

Kultur har definierats på ca 200 varierande sätt i litteraturen (Herlitz, 1999). I dagligt tal uppfattar många människor kultur som de sköna konsterna som teater, konst, dans och dylikt. Herlitz (1999) menar att den mest omtalade formen av kultur ses som en typ av gemensam livsform. Det innebär att människor med gemensam kultur betar sig i stor utsträckning på likartat sätt. Olsson och Sörensen (2007) definierar kultur som våra djupast liggande värderingar och normer. Det betyder inte nödvändigaste att samtliga individer inom samma kultur tycker, tänker och gör precis på samma sätt. Dock menar Herlitz (1999) att tillräckligt mycket måste sammanfalla för att man ska kunna tala om en gemensam kultur.

Beckman och Forsling (2009) synliggör hur en kultur växer fram. De säger att det handlar om samspelet mellan människor. Det handlar om hur en grupp individer strävar efter att överleva på en viss plats, i en viss tid, och under vissa omständigheter. Detta påpekar även Stensmo (2007) och menar att i den gemenskapen formas gemensamma värderingar, kunskaper och handlingsmönster som exempel är vetenskap och konst, om uppfattningar hur världen kom till, om livets mål och mening, om ande och materia, vad som är rätt och fel, vackert och fult, gott och ont. Herlitz (1999) skriver att det snabbaste sättet att lära känna en kultur är att växa in i det. Det anser även Olsson och Sörensen (2007) som beskriver att när föräldrar uppfostrar sina barn överförs den kulturen som de bär på till dem. Beroende på vår bakgrund kan vårt förhållningssätt se olika ut. Det som kan vara helt normalt för en grupp människor att överföra till ett barn kan te sig fullkomligt oacceptabelt för en annan gruppering. Genom att studera barnuppfostran kan man synliggöra de kulturella värderingarna i ett samhälle. Inte för kunskaperna i sig utan för att se vilken typ av kunskap som förmedlas, vilka attityder som befrämjas och vilket beteende som uppmuntras (Herlitz, 1999).

1.3.2. Etnicitet

Enligt Bildt (2010) är etnicitet att *tillhöra en grupp människor som av sig själva och av andra upplevs ha gemensamma värden baserade på historia, geografi, religion eller hudfärg* (s. 5). Alla har en etnicitet, ett ursprung som förenar människorna i ett gemensamt språk, maträtter eller högtider som firas. Språket är en viktig faktor av individers etnicitet, för att förstå andra och själva

bli förstådda på ett korrekt sätt. Varje språk har sina unika nyanser och uttryck som kan vara svåra att tolka om man inte är född i den kulturen (Bildt, 2010).

1.3.3. Mångkulturellt

Begreppet mångkulturellt representerar ett tillstånd, en situation vilket innebär exempelvis att förskolan har barn representerade från många olika kulturer, utan att deras hemkulturer samverkar med varandra (Skolverket, 2008). Lorentz och Bergstedt (2006) håller helt med om att samhället eller skolan betraktas som mångkulturellt när det befolkas av människor från skilda kulturer, etnicitet eller nationaliteter. Enligt Bildt (2010) handlar mångfalden om att se varje människas unikheter och värdesätta det. Hon lyfter fram värdet att individen har rätt att vara olik normen att alla är lika unika. Det handlar om möjligheten att *vara unik utan att för den skull – som individ – kategoriseras* (Bildt, 2010 s.4). Invandrarverkets definition lyder:

Mångfald utgörs av människor med olika egenskaper, förutsättningar och livserfarenheter. Målet är att leda, utveckla och tillvarata mångfalden. Det är inte olikheterna i sig utan samspelet mellan dem som gör mångfalden till en framgångsfaktor (enligt Bildt, 2010 s.4).

1.3.4. Interkulturellt

”Inter” indikerar att när minst två aktörer och huvudordet kultur förekommer, pekar det på en relation mellan kulturerna (Lorentz och Bergstedt, 2006). En annan förklaring till begreppet ”Inter” är att det har skett en förändring, där man lägger större vikt på språkliga konstruktioner och gestaltningar. Interkulturalitet är det överordnade begreppet för allt som det interkulturella i olika möten åstadkommer, orsakar, resulterar i och lämnar efter sig (Lorentz, 2009). Lorentz och Bergstedt (2006) menar vidare att ordet kultur inte används eller refereras i första hand till det traditionella humanistiska kulturbegreppet där det centrala är konstarna eller kulturpolitiska. Fokus ligger oftast på socialantropologiska kulturbegrepp som innebär såväl ekonomiska som sociala strukturer som beteende, värderingar, levnadssätt, kön och allt som detta innefattar.

1.3.5. Interkulturalitet

Enligt Lorentz och Bergstedt (2009) är interkulturalitet ett språkligt begrepp som är uttryck för det pedagogiska perspektivet av en förändring genom ett lärande, en handling och påverkande. I ett utbildningssammanhang står interkulturalitet för en process som antyder ett gränsöverskridande, interaktion och ömsesidighet och det är ofta värdemässiga och kvalitativa aspekter på kulturmöten (Lorentz, 2006). Därför talar man inom interkulturell pedagogik om en social interaktion, interkulturellt lärande och interkulturell kommunikation. Interkulturalitet definieras med att skilda kulturer som samverkar och berikar varandra (Lorentz och Bergstedt, 2009).

Lorentz och Bergstedt (2006) klargör vad interkulturalitet betyder, nämligen att människan ska utveckla ett förhållningssätt som innefattar ömsesidig nyfikenhet och ökad insikt för egna och andras tankesätt, kunskapsätt, värdegrunder, livsformer och maktbefogenheter. Interkulturalitet avser processer där människor med olika språk och kulturer kommunicerar med och påverkar varandra. Det åsyftar på samverkan mellan olika kulturer för att skapa förståelse och ömsesidig respekt

mellan aktörerna (Skolverket, 2008).

Enligt Lahdenperä (2008) är ett interkulturellt samhälle en plats där olika kulturer samverkar och berikar varandra. Begreppet definieras vidare av Lorentz och Bergstedt (2006) att det är en handling, rörelser, aktion mellan individer. De beskriver en mångkulturell skola som har ambitionen att *utveckla ett nytt sätt att förhålla sig till varandra* (s.16). På grund av den mångkulturella situationen leder det till krav på ett interkulturellt synsätt, interkulturell undervisning samt ett interkulturellt ledarskap hos skolans ledare.

1.3.6. Interkulturellt förhållningssätt och Interkulturell pedagogik

Ett interkulturellt förhållningssätt är *en syn som betonar kulturernas lika värde och som ser språklig och kulturell mångfald som en tillgång* (Skolverket, 2005 s.35). Det innefattar att man är medveten om sin egen kulturella bakgrund och möter andra människors kulturer med respekt och utan förutfattade meningar. Vidare påpekar Skolverket att kommunen bör *särskilt uppmärksamma att barn med annat modersmål än svenska erbjuds kontinuerligt modersmålsstöd* (Skolverket, 2005 s.34). Ett begrepp som står väldigt nära det interkulturella förhållningssättet är interkulturell pedagogik. Som ett sätt att förhålla sig till varandra, omfattar det fler områden som interkulturellt lärande, interkulturell undervisning, interkulturell kommunikation, interkulturell forskning samt interkulturell skolutveckling (Lahdenperä, 2004).

2 Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel kommer vi att först beskriva pedagogens uppdrag och arbete med mångfalden i förskolan. Därefter redogörs samverkan mellan föräldrar samt förskolan och till sist redovisas kulturellmångfald och utbildning. Vi tar hjälp av litteratur, forskning och av viktiga styrdokument från Skolverket, myndigheten för skolutveckling samt barnkonventionen och Läroplanen för förskolan (Lpfö 98). Tillsist redovisas avslutande reflektion och arbetets syfte och frågeställningar.

2.1 Pedagogernas uppdrag med mångfalden

I allmänna råd- Kvalitet i förskolan (2005) står det att en av förskolans centrala uppdrag ska vara att arbeta med ett interkulturellt förhållningssätt. Skolverket (2005) framhåller att kommunen och personalen har ett ansvar, både enligt läroplanens mål och i skollagen. Deras syfte är att arbeta för att alla barn ska ha rätt till en bra förskola. De anser att en interkulturell pedagogik karakteriseras av att förskolan ser varje barns språk och kulturella bakgrund som en tillgång i barngruppen. För att stärka barnens dubbla kulturtillhörighet så behöver personalen visa intresse för barnens kultur och språk. Barnen ska inspireras att berätta och på andra sätt kommunicera om sitt liv utanför förskolan.

Föräldrarnas samverkan har stor betydelse för arbetet med mångkulturella grupper. För många föräldrar med annat ursprung är förskolan deras första möte med den svenska kulturen (Skolverket, 2005). Förskolans förhållningssätt behöver vara positiv och öppen till andra seder och vanor i förhållanden till det svenska normsystemet. Föräldrarna har en betydande roll när det gäller kunskap som underlättar både den kulturella och språkliga förståelsen. Det finns olika förutsättningar på olika förskolor för arbete med barns språkliga och kulturella utveckling. Barngruppens storlek och sammansättning, samt personalens kompetens är betydande faktorer som påverkar arbetet (Skolverket, 2005).

I Flerspråkighet i förskolan ett referens- och metodmaterial (Benckert, Håland och Wallin, 2008), beskrivs hur pedagogerna ska kunna utföra uppdraget med modersmålsstöd utifrån ett interkulturellt förhållningssätt. Målet kan förverkligas i praktiken genom att pedagoger försöker skapa nya inlärningsmiljöer i förskolan. Exempel på material kan vara böcker och alfabet på alla representerade språk, collage med text och bilder. Viktigt är att personalen visar intresse och nyfikenhet för flerspråkighet, att de uppmuntrar föräldrarna till att prata sitt modersmål med barnet. Allt detta kan stödja och legitimeras modersmålsstödet hos barnet. Skolverket (2008) beskriver vidare att forskningen är enig om modersmålets stora värde, inte endast för barnets språkliga utan också för deras sociala och emotionella utveckling. Kultur- och språkstödet är mest slagkraftigt ju tidigare i barnets liv de erbjuds (Skolverket, 2008).

Vidare anser Skolverket (2008) att modersmålsstöd antingen kan erbjudas endera av personal som talar barnets modersmål eller ambulerande modersmåls lärare. I förskolans vardagliga aktiviteter utvecklas både modersmålet och det svenska språket bäst tillsammans med andra barn och vuxna. Förskolan kan arbeta med barnets modersmål trots att de inte alltid har tillgång till modersmåls- eller flerspråkiga pedagoger. Genom att se pedagogerna som ett verktyg och blir medvetna om vilket kulturellt och socialt arv de själva bär på och vad som styr våra värderingar i arbetet med barnen. Det bör finnas ett aktivt arbete med reflektion och diskussion bland förskolans personal. Det är betydelsefullt att de kan använda sig själva och sina erfarenheter som ett redskap i mötet med andra människor (Skolverket, 2008). Enligt uppdraget i läroplanen skall barnens dubbla kulturtillhörighet stödjas. Pedagoger ska ha insikt om barnens egen ryggsäck (kulturell och social bakgrund) med erfarenheter och kunskaper. Det viktiga är att de har ett förhållningssätt där de

bemöter både barn och föräldrar med en öppenhet, engagemang och visar intresse för hur barnet lever utanför förskolan. Ett gott samarbete med föräldrarna skapar goda relationer som berikar och stärker barnets identitet. Det är också viktigt att stödja och stärka barnets självbild genom att personalen ser barnet som en individ och inte som en representant för en kultur eller grupp (Benckert m.fl. 2008).

I allmänna råd (2009), *För att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling* belyser Skolverket vikten av att gynna barns och elevers lika rättigheter och möjligheter samt motverka trakasserier, diskriminering och kränkande behandling på grund av kön, könsöverskridande, identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder (s.28). Materialet vill belysa bland annat hur man kan arbeta konkret för att alla barn ska få bra förutsättningar att utvecklas i en miljö som är trygg, där alla har lika värde oavsett religion eller annan trosuppfattning. Varje förälder ska kunna känna sig trygg, att förskolan inte höjer upp någon åskådning till förmån för en annan. Förskolan ska se till barnets bästa genom att lyfta upp deras rätt att tänka fritt, till kunskap, lärande och religionsfrihet (Skolverket, 2009).

En trygg miljö i förskolan där allas lika värde lyfts upp är en fördel i arbetet med barnen så dem utvecklar sin empatiska förmåga för andra värderingar och kulturer. Det kan vara att synliggöra likheter och olikheter där personalen jämför situationer som språk, traditioner, utseende, seder och vanor. Det är viktigt att se upp så att man inte exotiserar eller generaliserar en kulturgrupp utan istället fokuserar på vardagslivet och individen. Ett annat sätt med främjande åtgärd kan vara att ge personalen kompetensutveckling i interkulturell pedagogik för att utvecklas i det ömsesidiga samspelet mellan olika kulturer.

2.2 Pedagogerna och förskolan

Lunneblad (2006) har gjort en etnografisk studie av förskolan i ett multietnisktområde. Han beskriver att resultatet visar på att pedagoger i arbetslaget använder kulturbegreppet negativt i sina diskussioner. Att de är påverkade av samhällets syn där man ser invandrare jämställas med utsatthet och problemområden. Svårigheten blir då att lyfta upp det positiva med mångfald utan det uttrycks istället neutralt och negativt. Problemet blir att pedagogerna inte kommer på djupet utan arbetar bara med att lära barn ramsor och sånger på andra språk, samt prova på olika maträtter från andra länder. Han menar vidare att det blir en negativ spiral som leder till att alla barn inte blir sedda i förskolan. Det blir en segregation oavsett socioekonomisk bakgrund och gör det svårt för pedagogen att realisera läroplanens uppdrag, där det står att:

I förskolans uppdrag ingår att såväl utveckla barns förmågor och barns eget kulturskapande som att överföra ett kulturarv – värden, traditioner, historia, språk och kunskaper – från en generation till nästa (Lpfö 98, s.9).

Lunneblad (2006) betonar även att det är viktigt att pedagogerna ser mångfaldsarbetet där alla barn är en del av flera kulturella kontexter inte bara mat och högtider. Man ska inte bara fokusera på etnicitet utan på alla delar av olika kulturer. Resultatet visade också på att pedagogerna såg mångfaldsarbetet som något som låg utanför den vanliga verksamheten, en särskild målsättning för invandrabarnen. Det gör att den kulturella mångfalden i barngruppen osynliggörs genom pedagogernas sätt att hantera det. Det skapar inte identifikationsmöjlighet för barnen i förskolans verksamhet utan representerar det onormala i relation till det vi gestaltar i arbetet på förskolan.

I *Pedagoger mitt i mångfalden* intresserade sig Ellneby (2007) för hur pedagoger kan arbeta med barn från andra kulturer. Hon har följt personalen på olika förskolor från krissituation till en påbörjad process till ett fungerande arbetssätt. Pedagogerna hämtade kunskap som gjorde att de kunde förstå mer vilket ökade deras förståelse och medkänsla för dem de mötte. Det resulterade i mindre rädsla och förebyggde intolerans och rasism.

I mångfaldsarbetet beskriver Ellneby (2007) att pedagogerna lätt gör vanliga generaliseringar av fördomar och rasism utan att vara medvetna om det. Sättet vi tänker påverkar oss hur vi bemöter och talar. Hon menar för att kunna förstå andra människor så måste vi först försöka förstå oss själva. Om en pedagog frågar sig hur hon/han kan uppfattas av andra så blir det lättare att förstå vad andra ser, om vi vågar gå lite utanför vårt eget perspektiv. Hon betonar vidare att det är viktigt att pedagoger i förskolan utvecklar en kulturförståelse. Vi behöver egenskaper som empati, respekt, att våga överbrygga språksvårigheter, ödmjukhet, mod, humor, nyfikenhet, öppenhet, tolerans och intuition.

Olausson (2009) sökte svar på hur man arbetar med mångfald i förskolan och hur barn kan komma att uttrycka sina olika erfarenheter i leken. I studien påpekar hon att det är svårt att arbeta med mångfald, eftersom i förskolans verksamhet finns inte mycket tid över till diskussioner. Hon upplyser att mångfalden är så mycket mer än bara etnicitet. Det betonas att alla grupper kan arbeta med barns olikheter. Skillnaderna grundar sig även i kön, nationalitet, ålder och handikapp samt hur de formas i sin hemkultur. Dessutom menar Olausson (2009) att pedagoger bör ta med barnens egna världar in i förskolan. Ofta begränsar vi det till att bara tänka på vissa saker när det gäller en viss kulturell grupp. Det kan vara exempelvis mat eller högtider men barnet kanske inte känner igen det som sin kultur utan för dem kan det vara lika viktigt att de har föräldrar som är med i ett fotbollslag, spelar ett musikinstrument eller är muslimer.

I *Mångfald och medkänsla* skriver Norell Beach (1995) om ett projekt som hon har drivit under tre år på sju olika förskolor i Sverige. Hennes målsättning var att pedagoger skulle få en ökad förståelse för flykting- och invandrabarn. Det som visade sig, var att pedagoger hade goda kunskaper i barns behov men i dagens förändrade samhälle mötte de många nya och okända situationer. Det gjorde att pedagoger dels saknade ren faktakunskap om barn med flyktingbakgrund samt personalen behövde arbeta med sig själva, sina egna känslor och attityder. Norell Beach (1995) betonar att hon vill bredda diskussionerna för att vi ska se att det handlar om alla sorters olikheter inte bara invandrare- och flyktingbarn. Hon menar vidare att pedagogernas ansvar och möjligheter ligger i att i vardagliga situationer synliggöra för barnen att det är något positivt, spännande med likheter och olikheter och att ha en tillåtande och öppen attityd till att experimentera och jämföra. Ett annat viktigt uppdrag som Beach (1995) framhåller är att pedagoger i förskolan ska arbeta med att barn utvecklar sin empati, att hitta sin egen drivkraft, sin äkta medkänsla för andra. Detta är bland annat demokratins grunder i Förskolans Läroplan (Lpfö 98), där det står att:

Förskolan skall uppmuntra och stärka barnens medkänsla och inlevelse i andra människors situation. Verksamheten skall präglas av omsorg om individen och syfta till att barnens förmåga till empati och omtanke om andra utvecklas, liksom öppenhet och respekt för skillnader i människors uppfattningar och levnadssätt. Barns behov att på olika sätt få reflektera över och dela sina tankar om livsfrågor med andra skall stödjas (Lpfö 98, s.7).

2.3 Förskola och hem

Förskolan har en stor betydelse för barn, föräldrar och samhälle. Sedan 1998 när förskolan fick sin första läroplan Lpfö 98 ingår och utgör den det första steget i barnen och ungdomarnas samlade utbildningssystem (Wiklund och Jancke, 1998). Där kan man läsa att *vårdnadshavare har ansvaret för sina barns fostran* (s.15). Förskolans uppgift är att komplettera hemmet i den uppgiften genom att skapa bästa möjliga förutsättningar för barnets utveckling. Hem och förskola bildar två världar som tillsammans ska ge barnen en trygg och förtroendegivande uppväxtmiljö. I Lpfö 98 står det följande:

Förskolan skall komplettera hemmet genom att skapa bästa möjliga förutsättningar för att varje barn skall kunna utvecklas rikt och mångsidigt. Förskolans arbete med barnen skall därför ske i ett nära och förtroendefullt samarbete med hemmet. Föräldrarna skall ha möjlighet att inom ramen för de nationella målen vara med och påverka verksamheten i förskolan (Lpfö 98, s.15).

Skolverket skriver i *allmänna råd- Kvalitet i förskolan* (2005), att föräldrasamarbetet är grundläggande förutsättning för förskolans verksamhet. Utgångsläget är att förskolan och föräldrarna kontinuerligt diskuterar barnets utveckling och lärande. Skolverket ser föräldrasamverkan och – inflytande som viktiga delar för förskolans kvalitetsutveckling.

Myndigheten för skolutveckling *Flerspråkighet i förskolan ett referens- och metodmaterial* (Benckert, Håland och Wallin, 2008), betonar vikten av dialog med föräldrar som alla är unika med individuella vanor. Skillnaderna mellan föräldrarna kan vara stora beroende på deras bakgrund. Skolutvecklingsmyndigheten poängterar värdet av att ta reda på föräldrarnas syn och kunskap om flerspråkighet. De anser att föräldrarna bör få möjlighet att få planera sina barns språkutveckling tillsammans med någon som har kunskap om flerspråkighet.

Lahdenperä (2008) skriver i *Interkulturell ledarskap – förändring i mångfald* om lärarnas osäkerhet i möte med föräldrar från andra kulturer, -länder och -sociala grupper. Hon menar att den bristande kommunikationen med föräldrar gör att de har svårt att förstå skolan, dess värderingar och känna tillhörighet. Lahdenperä (2008) menar att samverkan mellan skola och föräldrarna är viktigt för barns skolframgångar, då kan de känna sig trygga i båda världar. Hon uppmanar till ett interkulturellt förhållningssätt där skolan ska anstränga sig mera för att se skolgången från föräldrars perspektiv. I det arbetet ser hon personer med olika kulturella kvalitéer som nyckelpersoner.

Föräldrarna är nyckeln till elevers framgång i skolan anser Ladberg (2003) i *Barn med flera språk*. Hon menar att avgörande för barns framgångar i skolan är föräldrars inställning för kunskaper. Tycker de att skolan är viktig och har en tro på barnet menar hon att då kommer eleven att lyckas. I sin forskning har Ladberg (2003) funnit att de invandrabarn det har gått bäst för har haft föräldrar med en stark kulturell identitet. Studien visar behovet att få föräldrarna delaktiga i skolans arbete. I det syftet framkommer det vikten av att skolan försöker hitta nya former och innehåll i föräldramöten för att få alla delaktiga. Ett exempel på det arbetet är att ordna mer informella möten med mat, trevlig miljö och ett lämpligt tema att samtala om samt att man är generös i användandet av en tolk.

Norell Beach (1995) lyfter fram i *Mångfald och medkänsla i förskolan* behovet av att redogöra den människosyn och respekt man strävar efter i mötet mellan förskolans pedagoger och föräldrar. Alla har fördomar som vi bör reflektera över för att nå en respektfull kontakt med föräldrarna. Norell Beach (1995) refererar till texter som är skrivna om invandrar- och flyktingbarn där det viktiga i

möten med föräldrar har varit respekt. Hon menar att det viktiga är *att möta var och en med respekt för deras erfarenheter, att stötta det vuxna, kompetenta och inför barnen visa och demonstrera aktning för föräldrarna och deras beslut* (Norell Beach, 1995 s.71).

Granberg (1998) betonar i *Förskoleboken* vikten av att förskolan måste bygga upp ett gott samarbete med alla familjer, oavsett bakgrund för att stödja barns utveckling. Hon poängterar även att vikten för att samarbetet med invandrar- och flyktingfamiljer ska fungera så bra som möjligt måste förskolan ha en positiv grundinställning att olikheterna berikar. Med det menas att olika inställningar på moralfrågor om religion, traditioner med mera kan lätt leda till motsättningar som man bör vara medveten om. Granberg (1998) tar även upp risken att språksvårigheter kan leda till missuppfattningar. För att undvika missförstånd anser hon att förskolan bör anlita en tolk samt vara tydlig och använda sig av upprepningar i samtalen. Pedagogerna ska även vara medvetna om de signaler man sänder ut via gester, kroppsspråk, minspel och tonfall. Genom dessa signaler kan orden få tyngd och innehåll, innebörden kan mildras eller betonas (Granberg, 1998).

I *pedagoger mitt i mångfalden* belyser Ellneby (2007) vikten av hur olika förskolor arbetar med invandrare och flyktingar. Det är extra viktigt att pedagoger försöker ha många samtal med föräldrarna för att ta reda på så mycket som det går om barnets bakgrund. Det kan handla om orsaken varför de har kommit till Sverige, hur länge de har varit här och så vidare. Hon belyser även vikten av att ha språksamtal med föräldrarna. Personalen behöver stora kunskaper om flerspråkighet och inläring av andra språk. Föräldrarna har också en betydande roll för barnets utveckling av sitt modersmål. Likaväl behöver pedagogerna arbeta för att få en ökad kulturförståelse, att lära sig om barnets och föräldrarnas hemkultur, traditioner, språk och religion, seder och bruk. Det är viktigt för att ett ömsesidigt möte ska kunna uppstå, något som leder till mindre kulturkrockar i alla vardagliga situationer.

2.4 Kulturell mångfald och utbildning

Den pedagogiska forskningen om mångfald och interkulturalitet ökade kraftigt på 1990-talet, skriver Lorentz (2009). Förklaringar till det kan vara de politiska ändringarna som skedde under de åren. Sverige fick en ny regering som genomförde valfrihetsrevolution inom välfärdspolitiken. Det innebar att högskolorna fick en ny, självständig roll inom högskolor och forskning. Dem startade verksamheter som helt eller delvis inriktade sig på migration, etnicitet, integration och kulturmöten.

Lorentz (2009) skriver att 1990-talets forskning om det ”mångkulturella” har hjälpt forskare att undandröja det tidigare så självkara etnocentriska perspektivet på ”invandrarproblem.” Forskningen om ”det mångkulturella” har sedan 1990-talet handlat om olika saker men den överensstämmer på en punkt nämligen att den interkulturella forskningsinriktningen medhåller att allt lärande, kunskap och utveckling är beroende av *tid, plats, kön, kultur och sociala förhållanden* (Lorentz, 2009 s.59). Även Lahdenperä (2004) framhåller i att kunskap som är kontextuell det vill säga att den skapas, är bunden till och bevaras av sociala och ekonomiska omständigheter som är rådande i en viss kultur, plats, tid och rum.

Lahdenperä (2004) skriver om FN:s och UNESCO:s (*Förenta Nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur*) diskussioner om interkulturalitet som utbildningsideal vilket skulle gynna fred och förståelse mellan nationerna och folkgrupper på jorden. Hon menar att organisationernas rekommendationer skulle få medlemsstaterna att på olika sätt och på olika utbildningar främja studiet av skilda kulturer. Genom att studera från olika perspektiv kan man främja ömsesidig förståelse av skillnaderna dem emellan.

Lahdenperä (2004) gör gällande att genom interkulturellt lärande kan människorna utveckla mottaglighet som gynnar individens umgänge med andra. Denna förmåga, skriver hon, innebär att *överbygga olika synsätt, kunna tolka, förstå och även respektera andras perspektiv samt kunna ifrågasätta och bearbeta den egna etnocentrismen* (Lahdenperä, 2004 s.18). Hon påpekar också att den interkulturella kommunikationen är beroende av interkulturella kontakter och möten. Det hjälper till att förstå den andras kultur samt ökar kännedomen om den egna kulturen. Det viktiga är menar Lahdenperä, att de egna föreställningarna ska konfronteras med andras uppfattningar och bearbetas känslomässigt. För att förstå den komplexa mångkulturella världen behöver både personalen och ledningen på skolan kontinuerlig kompetensutveckling. Interkulturellitet är inte enbart ett kunskapsområde utan ett arbetssätt i utvecklandet av den egna verksamheten (Lahdenperä, 2008). Det interkulturella arbetet bör ledas av en person som har mångkulturella erfarenheter och entusiasmeras av uppgiften. Lahdenperä (2008) skriver också att det är värdefullt att personalen kontinuerligt utvärderar och utvecklar sina arbetsmetoder för att minimera skolsvårigheter. Enligt henne är kompetensutveckling ett viktigt inslag för att påverka attityder och värderingar, för att personalen ska uppfatta det mångkulturella som en tillgång och resurs. Det är ett krävande förändringsarbete som behöver samhällets stöd och hjälp för den interkulturella utvecklingen.

Inledningen till Förskolans Läroplan Lpfö 98 tar upp betydelsen av välutbildad personal som har möjlighet till kompetensutveckling och annat stöd som krävs för att kunna utföra ett professionellt arbete. Där kan man läsa följande:

För att läroplanens mål skall kunna uppfyllas krävs en välutbildad personal som får möjlighet till den kompetensutveckling och det stöd som krävs för att professionellt skall kunna utföra sitt arbete (Lpfö 98, s.4).

Skolverket skriver i *Allmänna råd och kommentarer - Kvalitet i förskolan* (2005) att det är kommunernas ansvar att personalen i förskolorna har en adekvat kompetens. De påtalar i sina råd att kommunerna bör:

- Sträva efter att anställa personal med pedagogisk högskoleutbildning inriktad mot barn i förskoleåldern.
- Ge all personal kompetensutveckling efter behov i förhållande till förskolans uppdrag
(Skolverket, 2005, s.18).

Skolverket (2005) poängterar även vikten av att kommunerna tillsammans med personal och ledning fortlöpande kartlägger och analyserar kompetensutvecklingsbehovet på förskolorna. En hållbar utveckling av förskolans verksamhet förutsätter att kompetensutvecklingen utgår både från utvecklingsresultat och från aktuella teorier som exempelvis vad som gynnar barns utveckling och lärande.

Myndighet för skolutvecklingen tar upp modersmåslärares behov av kompetensutveckling i *Flerspråkighet i förskolan ett referens- och metodmaterial* (Benckert, Håland och Wallin, 2008). Modersmålspedagoger följer samma pedagogik och läroplan som de andra pedagogerna i förskolan. De deltar i den ordinarie fortbildningen som ges men de behöver även andra kunskaper än modersmålspedagogiken. Ett exempel på ett lämpligt tema kan vara kontrastiv grammatik som belyser språkens likheter och skillnader i olika sammanhang. Skolutvecklingsmyndigheten (2008) tar upp erfarenheter som visar att modersmålspedagoger som har fått riktad kompetensutveckling känner sig mera delaktiga och stolta i sin yrkesroll samtidigt som de känner sig mera delaktiga i barnens utveckling och lärande.

2.5 Reflektioner

I enighet med skollagen och läroplanens mål betonar forskningen vikten av förskolans uppdrag, att arbeta med ett interkulturellt förhållningssätt, vilket är både kommunens och personalens ansvar. Utifrån denna forskning så känns det relevant att i studien ställa just frågan hur pedagoger ser på sitt uppdrag och ta reda på hur de arbetar med mångfaldsfrågor i verksamheten. Hur bemöter vi olikheterna? Lyfter pedagogerna upp alla delar av barnens hemkultur, eller bara de delar som känns mest neutrala och enkla, och därmed lämnar de mer känsliga frågorna därhän? Forskning visar på att det är ett problem i samhället att det finns fördomar, en negativ syn på invandrare där man placerar olika grupper i utsatta problemområden. Fördomar begränsar även förskolans arbetssätt som kan leda till att man inte ser individen. Därför är kompetensutveckling och utbildning viktigt att satsa på, för att personalen ska fortlöpande kunna utvärdera och utveckla sina arbetsmetoder.

Att stödja barn i sitt modersmål är viktigt, både i det språkliga och för den emotionella och sociala utvecklingen. Detta görs i praktiken genom att pedagoger försöker hitta nya inlärningsmiljöer i förskolan och själva vara ett redskap genom att bli medvetna om vilket kulturellt och socialt arv de själva bär på och vad ens egna värderingar och handlingar styrs av. För att stödja barns dubbla kulturtillhörighet menar forskningen att pedagoger bör vara positiva, engagerade, visa intresse och ha ett öppet förhållningssätt till både föräldrar och barn. Pedagoger bör se barnet som en individ och inte som en representant för en kultur eller grupp. Det betyder att det är viktigt att pedagoger får tid till att diskutera och reflektera, för att själva utveckla en kulturförståelse. Goda förebilder inspirerar, vilket kan leda till att barn utvecklas till starka empatiska individer som är toleranta till andra människors olika uppfattningar och erfarenheter i livet.

Forskningen betonar vikten av att använda tolk för att minska missförstånden när det blir språksvårigheter. Både personal och föräldrar har en viktig roll för barnets utveckling av sitt modersmål, därför är pedagogernas kunskap om flerspråkighet och inläring av andra språk viktigt, likväl som för att få en utökad kulturförståelse för att kunna bemöta barn och föräldrar och därmed få till stånd en ömsesidig relation. Även gott samarbete med föräldrarna är en viktig del. Genom att vi förskollärare är öppna för olika perspektiv i kulturmöten, skapas en god grund för barnens vidare utveckling och senare framgångar i skolan.

2.6 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka om och i sådana fall hur pedagoger arbetar med ett interkulturellt förhållningssätt.

Utifrån detta syfte formuleras följande frågor:

- Hur arbetar andra pedagoger utifrån Lpfö 98?
- Hur ser pedagoger på ett interkulturellt förhållningssätt?
- På vilket sätt arbetar pedagoger med mångkulturella frågor?
- Vilka erfarenheter har pedagoger kring mångkulturalitet?

3 Metod

I detta kapitel kommer vi att beskriva den valda metoden, urvalet av intervjupersoner samt tillvägagångssättet vid insamlandet av material som kommer att analyseras utifrån ett teoretiskt perspektiv. Vi vill också visa att undersökningen har genomförts på ett forskningsetiskt riktigt sätt.

3.1 Val av metod

Enligt Stukát (2005) ska syftet med studien styra valet av datainsamlingsmetod. För att få svar på vår problemformulering utifrån syftet valde vi att utföra kvalitativ gruppintervju. I vår studie vill vi få reda på hur enskilda personer och hur gruppen erfar arbetet med mångfalden i förskolan. De måste då få möjlighet att dela sina tankar med varandra och det görs som nämnts tidigare genom gruppintervjuer, men detta behöver kunnas tolkas och förstås i ljuset av något. Det analysredskap som valts för att tolka det material som samlats in i studien är fenomenografin. Vi vill fokusera på hur och vad pedagoger uppfattar fenomenet, vilka variationer av kunskap och erfarenheter som finns i de förskolor som intervjuas, vilket Stukát (2005) menar görs bäst genom fenomenografin.

Enligt Svenning (2003) kan en intervju med flera i en grupp vara bra exempelvis i ett arbetslag, då intervjun närmar sig en diskussion. Vi anser att gruppintervjuer är som mest lämpligt eftersom syftet med studien är att undersöka om och i sådana fall hur pedagoger arbetar med ett interkulturellt förhållningssätt. Studien vill uppmärksamma både arbetslagets och den enskilde pedagogens erfarenheter och ömsesidiga uppfattningar samt förhållningssätt (Svenning, 2003).

Denscombe (2009) påpekar att fördelarna med detta arbetssätt också bygger på gruppdynamik och det ger även förutsättning att öka antalet synpunkter och åsikter som deltagarna har. Det styrker de intervjuade att uttrycka stöd för vissa synpunkter och att ifrågasätta andra delar de inte håller med om (Denscombe, 2009). På detta sätt kan man lätt öka antalet deltagare som kan ge bredare spektrum av kvalitativ data. Trost (2005) håller med och menar att man kan utnyttja interaktionen i gruppen som gör att tankar växer hos personen, som kan synliggöra frågor vilka man då och då reflekterar över omedvetet. Därför valdes grupper med tre till fyra personer eftersom vi ansåg att det skulle vara lagom stort för att hinna uppfatta allas åsikter samtidigt som det skulle skapa bra diskussioner.

Det som kan vara problematiskt runt gruppintervjuer enligt Trost (1993) samt Kvale (1997) är just fallgröparna där risken är att man får fram ett slags majoritetssynpunkt. Genom att använda oss av följdfrågor är vår förhoppning att få alla delaktiga i diskussionen och undvika ensidiga svar. Dessutom menar Trost (1993) att det är svårare att få fram "hemligheter", att bilden av fenomen inte blir så nyanserade. I det avseendet är vi inte oroliga för vår undersökning eftersom ämnet, enligt vår mening inte berör några hemligheter. Mer problematiskt kan då tyckas de etiska övervägandena. Jag som intervjuare har ju tystnadsplikt men det har inte de andra i gruppen som man intervjuar. Det i sin tur kan leda till att de intervjuade talar om ärendet utanför gruppen, vilket kan ge oönskade konsekvenser. I det syftet är det bra att uppmärksamma det så att alla berörda är medvetna om det.

Enligt Olsson och Sörensen (2007) är förutsättningen i dessa studier att intervjuaren/forskaren och informanten via språket kan ta del av varandras inre världar och i efterhand kunna tolka den givna informationen. Kvale (1997) lyfter fram samtal som en viktig metod att förvärva kunskap mellan människor. Han synliggör komplexiteten runt kvalitativa intervjuer. Han menar att detta kräver stor skicklighet av intervjuaren som måste ha stor kunskap om ämnet, känna till olika metodiska

alternativ som kan behövas samt vara medveten om de begreppsliga problem som kan uppstå i kommunikationen. Om man jämför den kvantitativa forskningen med den kvalitativa, så fokuserar den kvantitativa på hur ofta, hur mycket eller hur vanligt exempelvis människors uppfattningar om det ena eller andra handlandet är, eftersom man vill få ett så brett register som möjligt av människors svar (Trost, 2005). I den kvalitativa forskningen belyses ett visst fenomen, i vårt fall pedagogers erfarenheter av mångkulturalitet och interkulturellt förhållningssätt i förskolan (Svenning, 2003). Syftet med kvalitativa intervjuer är att få fylliga och detaljerade svar, på så sätt blir variationsmöjligheterna stora (Bryman och Bell, 2005).

Bryman och Bell (2005) säger vidare att kvalitativa intervjuer kan varieras i stor utsträckning beroende på hur forskaren väljer att angripa frågorna. Vi utförde intervjuerna genom att använda låg grad av standardisering som enligt Trost (1993) innebär att man låter den intervjuade styra ordningsföljden på frågorna och följdfrågorna formuleras beroende på tidigare svar. Skillnaden är att Trost (1993) arbetar med bara några få teman som underlag. Vårt sätt att genomföra intervjuerna kanske mest påminner om den semi-strukturerade intervjun. Vi har förhållandevis specifika teman som ska beröras och vi har möjligheten att ställa följdfrågor om vi så önskar. Bryman och Bell (2005) upplyser om att det är rent av önskvärt att låta intervjun röra sig i olika riktningar, på det viset kan man få kunskap om vad intervjupersonen upplever som viktigt och relevant.

3.2 Urval

Urvalet av personer som erbjöds att delta i undersökningen kan benämnas som bekvämlighetsurval. Det var cheferna på arbetsplatserna som fick välja ut lämpliga intervjupersoner ur arbetslagen. I vårt fall bestod fokusgruppen av verksamma förskollärare som arbetar i mångkulturella barngrupper. Intervjuerna utfördes i ett område med hög utbildningsnivå och god ekonomi, i mellan Sverige, två enskilda och en kommunal förskola. Det blev nio personer sammanlagd. Intervjupersonerna utsågs delvis slumpmässigt men med viss styrning utifrån en statistik som kommunen hade framställt av antal barn med annan etnicitet än svenska. Listan visade sig något ofullständig. Vi ansåg inte att det exakta antalet av barn var viktigt eftersom fokuset låg på hur pedagoger i förskolor arbetar med mångfalden.

3.3 Pilotstudie

I förberedandet av studien utförde vi en pilotstudie, bestående av två förskollärare och två intervjuare. Undersökningens syfte var att pröva intervjufrågornas relevans, testa den tekniska apparaturen samt pröva intervju tekniken. Det visade sig att vi nådde fram till vårt mål, där vi fick tillräcklig information om pedagogernas erfarenhet och förståelse kring mångfaldens komplexitet samt tips om hur vi kunde placera utrustningen bättre.

3.4 Genomförande

Vi har personligen lämnat brev (bilaga 1) till förskolechefer på tre förskolor som enligt kommunens statistik har antal barn 12, 17 och 20 med annan etnisk bakgrund än svenska. I brevet ber vi chefen undersöka om det skulle finnas 3-4 pedagoger per förskola som kunde tänka sig att delta i undersökningen. Därefter kontaktade vi intervjugruppen för att komma överens om tid och plats för intervjun samt att vi skickade ut ett följebrev (bilaga 2). Pedagogerna fick intervjufrågorna (bilaga

3) redan i förväg för att kunna bekanta sig med dem. Det anser Rosenqvist och Andrén (2006) vara positivt, men upplyser även om risken med det. Intervjuobjekten kan känna sig tvingade att förbereda sig inför mötet. Risken är att man inte får de personliga svaren som man efterlyser utan att svaren är färgade av informationen i faktaböckerna. Intervjuerna dokumenterades digitalt för att vi ska kunna gå tillbaka och lyssna igen för att få med alla aspekterna i svaren. Trost (1993) menar att inspelningar är ett bra sätt att kunna koncentrera sig på svaren istället för att försöka hinna göra anteckningar. Han påpekar även för- och nackdelar när man transkriberar materialet. Till fördelarna kan man räkna att svaren skrevs ut i sin helhet med pauser, skratt och tvekingar. En nackdel för författarna är att metoden är mycket tidskrävande och materialet blir omfattande, mycket att hålla reda på. Stukát (2005) menar att bearbetningen och analysen av samtalen kräver många upprepade läsningar för att komma bakom det bokstavliga innehållet. Studien genomfördes på den intervjuades hemmaplan, det vill säga i den förskolan där de arbetade och i de lokaler de hade valt. Detta för att de intervjuade skulle känna sig trygga i intervjusituationen (Stukát, 2005). Vi genomförde intervjuerna tillsammans och ser det som en fördel att en kan observera de intervjuades gester och mimik medan den andra kan koncentrera sig på intervjufrågorna. Det borde inte påverka den intervjuades situation heller eftersom de också är flera i en gruppintervju.

3.5 Etik

Enligt Vetenskapsrådets (2002) rekommendationer har vi följt de etiska råden. Redan i brevet redogjordes även för de fyra etiska aspekterna enligt *forskningsetiska principer*. Med stöd av *informationsprincipen* gavs förskollärarna upplysningar om intervjuens tillvägagångssätt. Deltagarna hade möjlighet att avsluta intervjun när de tyckte att de inte ville besvara frågorna. För att rätta sig efter *konfidentialitetsprincipen* informerades det om i brevet att materialet skulle spelas in, och att svaren skulle hanteras anonymt samt att förskolornas eller individernas namn inte kommer att anges. Samtidigt upplystes enligt *nyttjandep principen* att resultaten skulle utges i databasen Diva, Högskolan i Gävle. Till sist betonades för deltagarna att de har möjlighet att avstå från deltagandet i studien, med stöd av *samtyckesprincipen*.

3.6 Teoretisk utgångspunkt

I den kvalitativa undersökningen använder vi oss av den fenomenografiska ansatsen. Starrin och Svensson (1994) beskriver att syftet med fenomenografin är att fånga in vilka skilda sätt det finns att uppfatta ett fenomen. Det innebär att man har en djupare uppfattning av något. Forskaren söker hur någon annan människa än hon/han uppfattar en företeelse eller en aspekt i världen. Enligt Starrin och Svensson (1994) utgår fenomenografisk forskning från att människor har olika uppfattningar om företeelser och objekt i världen. De olikheterna förklaras genom att olika människor har olika erfarenheter och relationer till världen. Från de erfarenheterna gör de olika analyser och erhåller olika kunskaper om fenomenet. Det är dessa uppfattningar och variationer i uppfattningarna som vi försöker identifiera i vår undersökning.

Syftet med analysen och tolkningarna av intervjuerna är att beskriva variationen av olika uppfattningar. Starrin och Svensson (1994) menar att tolkningen av intervjuanalysen börjar redan i intervjusituationen. Redan då synliggörs vad som förmedlas och hur det förmedlas. Denna känsla skall man sedan bevara tills man börjar bearbeta de utskrivna intervjuerna. Starrin och Svensson (1994) lyfter fram att man i analysarbetet först ska identifiera helheten för att därefter beskriva de särpräglade delarna. Det gäller att vi lyckas gestalta ett fenomen och hur det framstår på olika sätt hos olika människor. Vi ska uppmärksamma likheter och skillnader i utsagorna (Alexandersson,

2004). Genom att gestalta de olika sätten, kan vi beskriva olika typer av resonemang vilket enligt Starrin och Svensson (1994) är det sätt varpå man vaskar fram kategorierna i arbetet. Larsson (1986) skriver att i kategorierna i arbetet ska illustreras i citat för att hjälpa läsare att fånga innebörden av en uppfattning.

Det centrala i undersökningen är att försöka få fram så många olika uppfattningar av fenomen som möjligt. Larsson (1986) påpekar att det viktiga är att tolkningarna är så tydliga, grundliga och välgjord som möjligt. Han menar att den funna kunskapen tjänar flera intressen. Dels hjälper till att förstå fenomen bättre och kanske ger ny kunskap om det. Å, andra sidan om man kan presentera alternativa resonemang kan det inbjuda till reflektion, vilket är utgångspunkten för människornas sätt att lära.

3.7 Metodövervägande

Studiens syfte var att undersöka förskolelärares erfarenheter och upplevelser av mångfaldsfrågor i förskolan. Vi ansåg att den kvalitativa insamling av data var att föredra jämför med den kvantitativa, som mer söker *svar på mönster och lagbundenheter som gäller generellt – i princip för alla människor* (Stukát, 2005 s.31). Det kvalitativa synsättet med öppna frågor passade även bättre än frågeformulären eller enkätsvaren som vi ansåg skulle hindra oss att få den mer nyanserade bilden om uppfattningarna. För att kunna utforska de kvalitativt åtskilda sätten att uppfatta och tänka om mångfaldsfrågorna valde vi mellan fenomenologiskt och fenomenografisk analysverktyg. Fenomenologins syfte är att hitta de gemensamma faktorerna i åsikterna. Däremot har fenomenografins målsättning att hitta de varierande sätten att se på fenomenet. Vi ansåg att det var just likheter och skillnader vi ville belysa i vår undersökning.

3.8 Tillförlitlighet

Den kvalitativa metoden kritiserar av vissa för att den är alltför subjektiv eftersom resultatet påverkas till stor del av den som tolkar (Stukát, 2005). Vi är medvetna att analysen och tolkningarna lätt blir färgade av vår egen förståelse och våra erfarenheter. Det är ofrånkomligt men vår upplevelse är att intervjuerna känns äkta och tillförlitliga. Fördelen är att vi är två personer som genomför arbetet och kan utöka perspektivet i våra diskussioner och därmed får analysen mer trovärdig. Enligt Starrin och Svensson (1994) kan det rent av vara bra om man arbetar efter alternativa tolkningar, det ökar tillförlitligheten. En svårighet kan vara om vi uppfattar eller tolkar intervjupersonernas svar på ett felaktigt sätt men vår ambition är att utföra studien och synliggöra arbetets trovärdigt så noggrant som möjligt.

4 Resultat

Under genomgången av empirin redogör vi gruppens olika uppfattningar, begrepp, tankar och åsikter som de intervjuade förskollärare har uttalat sig om. I texten kommer vi att använda oss av begreppen förskollärare, pedagoger (en person som leder någon) eller alternativ ”en av dem” eller i flertal skriver vi ”flera av dem”. De svar vi beskriver kommer att redovisas i direkta citat eller sammanfattningar konstruerade av oss.

4.1 Pedagogens uppdrag att arbeta med mångfalden i förskolan

4.1.1 Kultur, Mångkulturellt och Interkulturellt förhållningssätt

Många pedagoger som vi har intervjuat uttrycker sig på likartat sätt i sin uppfattning om vad begreppet kultur står för. De räknar upp mat, musik och traditioner som exempel. En förskollärare uttryckte sig så här: ”*Jag kan känna att det finns så mycket kultur när det gäller maten, hur gör vi när vi äter eller hur förbereder vi oss, och vad är det vi äter?*” En annan säger vidare ”*att vi firar traditionella högtider, sjunger barnvisor, läser de gamla sagorna och för vårt kulturarv vidare på förskolan.*” Och flera menar på att det ingår i det mesta ”*ja allt*”. En pedagog uppfattade begreppet ur en annan synvinkel nämligen på hur vi förhåller oss till kulturen:

Vi respekterar en kultur så länge barnen inte far illa. Om det är någon kultur som exempelvis på sommaren som ett barn har jätte mycket kläder och föräldrarna låter inte ha lagom. Om vi ser att barnet far illa, då lägger vi oss i saken. Annars respekterar vi, så länge barnet mår bra, det inte skadar barnet.

I vidare fråga om förskollärarnas tankar och föreställningar om ett mångkulturellt arbetssätt, svarade de flesta att de arbetar med sånger eller räknar på andra språk. En förskollärare uttryckte sig så här ”*vi har sjungit de vanligaste barnsångerna, Imse vimse spindel på de språk vi har i barngruppen.*” En annan sa att de räknade på barns allas språk och att de hade tema ”barn olika länder” och ritade flaggor, Sverige och det land de kom ifrån. En pedagog berättade att de även läser sagor på annat språk och leker andra kulturella lekar än svenska. En annan förskollärare fortsätter och säger att de ”*tar reda på lite traditioner*” och två andra uttryckte att de lät barnen berätta vad de gjort när de var utomlands, vad de åt eller gjorde när de var där.

En förskollärare skilde sig lite i uppfattningen och kom in på vikten av att utveckla barns empati och förståelse. Hon berättade att i barngruppen hjälpte hon de svenska barnen att förstå hur ett annat barn med annan etnicitet i gruppen kan ha det. Hon lät barnen få titta och höra en film på ett annat språk för att visa hur svårt det kan vara att inte förstå. Hon ville öka deras empati. Men i flertalet av pedagoger fanns det inte någon större djup i tankarna utan det var neutralt och enkelt som att sjunga lite sånger på andra språk, lyfta upp traditioner, läsa böcker och ha tema någon gång ibland eller att barnen fick berätta när de kom tillbaka från semestern vad de upplevt.

”*Det känns som man ska blanda allting på något sätt, naturligt och integrera på något sätt*” yttrade sig en förskollärare osäkert när hon fick frågan vad säger interkulturellt förhållningssätt för er då? En annan förklarade att ”*mång- och interkulturellt går väl in i varandra.*” Hon säger vidare att:

Mångkulturellt kan vara att man är tillsammans och kommer från olika länder och sen försöker förhålla sig till det på olika sätt men att vi är här alla tillsammans. Och interkulturellt: Ja, då

behöver man integrera i mellan de kulturer vi har och hitta lite olika vägar att lyfta det, på ett annat sätt.

Detta var den närmaste definitionen som gav en vinkel att man förstått, annars var det många som ville få hjälp att definiera begreppet. Några pedagoger uttryckte sig ”*inte helt lätt*”, en annan ”*svårt, svårt inte helt enkelt*” och en del sa att de inte kunde svara på det.

4.1.2 Lpfö 98 - barns kulturella identitet och dubbla kulturtillhörighet

Det var ett flertal förskollärare som tyckte att det var svårt att säga något konkret eftersom de ansåg att de inte hade någon större kulturell olikhet i sin barngrupp. För de länder som fanns representerade bland barnen var framförallt från våra grannländer, Tyskland, Frankrike och Norge. Det visade sig trots allt sedan att de hade några andra barn än bara européer. Många förskollärare lyfte ändå upp språket som en viktig bit i att stödja barns dubbla kulturtillhörighet. De visade sig också mycket positiva till att barn hade flera språk och ville visa intresse gentemot föräldrar och respektive barn att de ville lära sig. Men en av förskolläraren uppmärksammade ett annat perspektiv och uttryckte ”*att det är lätt att tänka mest på att barnen ska lära sig det svenska språket inte på deras egna.*”

För att stödja barnet berättade två pedagoger att de använde sig av stödord för att barnet skulle förstå. En förskollärare tog upp ett exempel här:

När de inte riktigt har språket och kanske ett annat modersmål hemma så tycker jag att det kan vara ett stöd vid inskolningen om man kan några ord inför föräldern men också för barnet, för igenkänningen.

En annan pedagog lyfte upp andra saker för att stödja barnet som traditioner och lekar medan någon annan uttryckte att de lyfte upp den svenska matkulturen, för att stärka den svenska tillhörigheten.

Två förskollärare på vardera förskolan kom in på barns identitet. Den ena lyfte fram att ”*oavsett allas lika värde är att man bekräftar alla barn och alla föräldrar.*” Hon menade att de inte har någon särbehandling utav de barn som kom från ett annat land, ”*här är vi alla lika mycket värda*” och säger vidare att pedagogerna ska lyfta upp det i barngruppen. Jag som intervjuare frågade då hur det kan uttrycka sig konkret? Det som gavs till svar var vikten av pedagogens förhållningssätt till varandra för det återspeglar barnens sätt att vara mot andra barn. Ett exempel var när de såg ett barn hjälpa ett annat barn som inte kunde någon svenska och de försöker säga de ord de kan på barnets språk för att få kontakt. Det menade förskolläraren att de som pedagoger uppmuntrar barnen till när de ser det. En annan pedagog berättade något liknande, att de ville förmedla till de andra barnen att det är något ”*spännande och positivt, å att man kan lära sig någonting kanske utav dem som har andra erfarenheter. Jag vet inte hur man annars*”...

4.1.3 Barnperspektiv

Flera av förskollärarna berättade att de hade barn som flyttade tillbaka efter något eller några år till sitt hemland. En förskollärare berättade att de gärna hjälpte till om det var något barn som skulle flytta till ett annat land med att förbereda det språk som skulle bli barnens nya. En annan förskollärare kom in på ett annat spår ”*det är allas rätt att utvecklas, hur kort tid det än är, på lika villkor.*” Några andra förskollärare kom in på den pedagogiska verksamheten. Det gäller att lägga sig på ”*rätt nivå*” för barn som inte riktigt har det svenska språket. Det betonades att det är en stor

utmaning att barn ska känna sig delaktiga i gruppen, vara en del av den. Det menade att det berodde på att det var svårt att kommunicera med språket och speciellt när barnen var äldre. En av förskollärare uttryckte att *”det är svårt att hänga med på dem uppgifter... man vill ju inte sänka nivån alltför mycket för hela gruppen.”* En annan fortsatte *”ja, men man vill ändå lägga sig på den nivån så att de kan vara med.”* Flera instämde i detta. En annan fyllde i *”alla gånger stärka att få en positiv självbild och stärka Jaget. Att de känner sig sedda där man kanske inte förstår varandra hela vägen ut.”*

Vi ställde frågan hur de arbetar med barns kulturella olikheter på förskolan. En av förskollärarna beskrev en händelse där ett barn pratade väldigt mycket om en högtid i samband med julen som arbetslaget inte kände till. Hon sökte kunskap via nätet och frågade sedan en kunnig person om den informationen stämde. Det tycktes viktigt för förskolläraren som uttrycker vidare *”man får känna in, vad det är de vill veta och hur mycket de vill veta, så att jag inte går i förväg heller. Lyssna in.”* En annan fyller i *”alla vill ju känna tillhörighet. Att en del inte firar jul, ni har julgran, vi har- inte vet jag vad det skulle kunna vara.”* Diskussionen fortsätter ytterligare när en pedagog säger att *”det måste bli olika traditioner”(...)*. En förskollärare lägger till och uttrycker *”en del barn kan känna väldigt starkt i sina, det beror på vad de har hemma. Man måste lyssna in hur mycket de vill tillhöra gruppen, hur starka de är i sin egen identitet, i det dubbla, så att säga.”*

Några förskollärare lyfter fram att det är viktigt att stötta barnen i sin empatiska utveckling. En förskollärare berättar om svårigheten för ett barn att komma in i leken för att han inte har språket *”har ingen status i gruppen.”* En annan fyller i att man får lyfta upp det här barnet så att det blir något positivt, så att de andra barnen ser och förstår *”tänk alltså Kim kan ju ett helt språk till som inte vi kan alls, tänk nu håller han/hon på att lära sig svenska också, tänk vad många ord som finns i hennes/hans huvud.”* En annan pedagog är på samma spår och säger att man får försöka förklara för de andra barnen *”att om du hade varit i ett annat land, ja, då kommer de på att de har varit i Thailand, hur var de mot er? Jättesnälla. Ja, men då måste ni tänka så att man vill att någon ska vara snäll när man kommer till ett nytt land som inte pratar som dem.”* När vi som intervjuare frågade hur det har gått med barnet, så svarade en förskollärare att det är viktigt att vara med och stötta i leken, att man aldrig kan tvinga sig in i gemenskapen. Hon menar att det *”måste komma lite från, man kan aldrig tvinga in något barn”*. En annan fyller i att *”det barnet fick leka med dem som var två år yngre för det var en annan typ av lek som den lättare kunde hänga med i, än att vara med sina jämnåriga.”*

4.1.4 Förskolemiljön

Majoriteten av förskollärare blev förvånade när vi undrade på vilket sätt materialet i förskolemiljön återspeglar barnens kulturella bakgrund. En förskollärare uttryckte på följande sätt:

Jag tycker att det inte är någon större skillnad där de leker med i det lekmaterial som vi har, de leker på samma sätt av det vi har.

En annan förskollärare menade att åldern spelade roll. Hon formulerade följande: *”Jag jobbar med de yngsta barnen, den barngruppen vi har nu så skiljer inte materialet i förskolemiljön på det sättet.”* Den andra pedagogen är på samma spår *”jag vet inte om det skulle vara något annorlunda, gillar de inte samma saker? Jag har funderat på den frågan.”* Det uppstår en tystnad och så säger en annan förskollärare *”igenkänning”* med visst eftertryck. Och fortsätter med att förklara att de har haft olika dockor i alla år och kommer in på genusperspektivet *”man kallar inte ”dockvrå” längre utan ”lekvrå”, det ska anpassa för alla och man kan leka olika saker i olika ställen, det ska inte vara så styrt.”*

Om vi går tillbaka till första förskolan så kom de trots allt på när de funderade en stund vad de hade för material. De tog upp böcker, *”den här stora kartan med djur, dockor i olika former att de inte är lika, att de är olika, länder å flaggor å kort.”* En av förskollärarna sa något annat att *”Ikea har jättebra kartböcker. Och hon fortsätter ”semestrar, inte att man kommer från ett annat land utan att man har varit till ett annat land är ju jättespännande.”* De från andra förskolan kom inte på något. De på den tredje förskolan räknade upp att de hade duplogubbar *”världens barn”* som en av pedagogerna uttryckte *”de är jätte fina är från alla världsdelar stort sett.”* En från en annan avdelning uttalade sig om att *”vi har pussel inne hos oss med barn som är lite mörka i hudfärgen.”* Hon fortsätter att berätta om hur ett barn identifierade sig så starkt med sin egen kulturella bakgrund när ett pussel med världskartor togs fram: *”Han blir alltid lika glad när han får se sin flagga, å däär”... ”Ja, jag känner så starkt för det på nåt vis... känner så starkt på nåt vis... roligt att få de se det.”*

4.2 Pedagogerna och förskolan

4.2.1 Vi och dem – svenskar och invandrare

När det gäller hur förskollärarna använde och konstruerade sitt språk under intervjutillfällena upplevde vi att de använde orden ”Vi” och ”dem” för att förklara sina resonemang. Vi ser det som en viktig del att lyfta upp eftersom det har betydelse och det formar hur vi tänker om andra kulturella grupper än vår egen.

När vi framförde frågan vid intervjun vad de hade för erfarenhet av mångkulturalitet, delade många samma uppfattningar om synen klass och kulturella skillnader. Det var även många som ansåg att de inte hade många barn från annat ursprung men det visade sig sedan att de ändå hade ett flertal i sina barngrupper. En förskollärare tänker att *”ja, jag har aldrig jobbat ... i alltså när man tänker på så där mångkulturalitet. Mångkulturella då tänker man ju typ invandratäta områden Rinkeby, Tensta å så där.”* En annan pedagog vill belysa att det är en annan typ av mångkulturalitet som de har om man jämför med Tensta och Kista. *”De kommer hit kanske av ekonomiska skäl till Sverige och dem här föräldrarna kommer hit för att jobba. Alla har ju bra jobb och tjänar säkert bra. Vi har bara två stycken barn som kommer från Irak och de kommer hit av andra anledningar.”*

Även en annan förskollärare vill betona att *”dessa kulturer ligger ganska nära vår egen”* och menar att det inte är så stor skillnad kulturellt sett förutom språket och lite andra traditioner. Ytterligare en förskollärare tänker i liknade banor *”Nu är det inte så stor skillnad där jag jobbar eftersom det är engelskt, spanskt, franskt och norskt. Och de är mer traditionellt svenskar här.”* En pedagog nämner i ett annat sammanhang i samband med att vi pratade om kroppsspråket att *”det här med araberna där ser man på hela ansiktet, mer än engelskt, å att de när de blir arga på varandra så visar de ett förvridet ansikte.”* I ett annat tillfälle då vi pratade med en förskollärare och frågade om det var någon skillnad på att arbeta på ett invandratät område så svarade personen att det inte gjorde det först. Men uttrycker sig sen att *”jag jobbade bara ett år där men jag kunde nog se att det var mer föräldrar som hade svårt att ta till sig att vi gärna vill börja den här tiden mer så.”* När vi kom in på om förskollärarna tyckte att de hade tillräcklig kunskap att arbeta interkulturellt så uttryckte sig en *”att man kan fånga idéer och sedan göra till vår procent som vi behöver. Vi kan ju inte göra det här till en invandrarförskola, för det är vi ju inte.”* Ja, detta var bara ett litet axplock av exempel på hur man uttryckte sig för att vilja förklara hur människors olika särdrag uttrycker sig.

4.2.2 Fördomar, förhållningssätt och religion

Här följer förskollärarens olika beskrivningar om hur de har reflekterat och diskuterat över sina egna värderingar som exempel förhållningssätt, fördomar och religion. Det vi har kommit fram till är att det inte fanns någon särskild djup i de svar vi fick utan att förskollärarna pratade allmänt om förhållningssättet och inte just ur etnicitetsaspekten. En pedagog tycker att de diskuterar ganska mycket om förhållningssättet men att det går under samma linje på något sätt *”att man ska behandla alla med respekt och att alla ska ha lika värde. Ytterligare en förskollärare fyller i och säger ”så man försöker förstå hur de tänker, varför det blir så fel i kontakten det brukar vi prata om ganska ofta.”*

Även en annan förskollärare kommer in på jämförelsen med den svenska och med annat ursprung, våra vanliga fördomar och uttalar sig: *”det är ständigt prat om hur man förhåller sig till olika kulturer och man hör eller läser om att så här är det folket från det landet, å så där, ja, å sen stämmer inte det, likadant som smålänningar är snåla eller skåningar är dryga.”* Är lite tveksam och säger sen *”men vi har stort sett lika tänker lika. Vi har samma synsätt här å så. Vi är öppna.”* Om uttrycket öppenhet var det en pedagog som lyfte upp och påpekade betydelsen av att ha många olika kulturer tillsammans som gör att vi respekterar varandra. *”Vi har ett öppet klimat och eftersom vi har många barn och även vuxna, personal som kommer från andra kulturer så respekterar vi alla kulturer.”*

När religion diskuterades så gjorde vi en intressant iakttagelse, nämligen att ingen direkt ville gå in på det. *”Religion diskuteras inte eftersom det inte har kommit upp.”* Ännu en förskollärare förklarar att de har diskuterat frågorna om religion men säger *”att vi tycker att det är något helt privat, så vi har inte diskuterat men andra saker.”* Och fortsätter sedan ur en annan synvinkel att de bara vill lyfta upp andra kulturer och inte den svenska. Vi har diskuterat att försöka *”ta fram alla barns kultur, alla andra barn alltså icke svenskars som har andra kulturer.”*

Att inte diskutera religion var de inte riktigt eniga om utan en annan förskollärare betonar att de har diskuterat religion. Och menar *”det är ju det att vi har ett förhållningssätt att acceptera alla.”* Den tredje förskolläraren fyller i *”att det står ju i läroplanen att det inte ska spela någon roll oavsett religion, kön, all etnisk bakgrund, det är lika förhållningssätt för alla, allas eget värde.”* Trots allt resonerar hon om att det är viktigt att lyfta upp både likheter och olikheter och framförallt likheterna *”inte bara kanske fokusera på vilka olikheter och vad vi gör olika utan att vi faktiskt är väldigt lika på många sätt.”*

4.3 Samverkan mellan förskolan och hem

4.3.1 Föräldrasamverkan

Många av förskolelärarna gör gällande viljan att vara lyhörda och stötta föräldrarna i deras roll. Speciellt tydligt blir det när det handlar om barn som, som en pedagog uttrycker det *”har olika härkomst”*, syftande till en annan etnicitet än svenska. *”Kontakten med föräldrarna måste man tänka på”*, påpekade en annan av dem. Ytterligare en förskollärare lyfter fram att *”på min avdelning har vi föräldrar som inte vill att vi tar upp deras etniska bakgrund, men om de vill så lyfter vi fram det.”*

Det är viktigt att känna till så mycket det går om barnets bakgrund. En förskollärare beskriver följande *”jag tycker att det kan vara ett stöd vid inskolningen om man kan några ord på det språket inför föräldrarna men även inför barnet för igenkänning, du ska vara på ett nytt ställe och ingen pratar ditt språk, att man har det stödet i den mån man kan.”* En annan fyller i att *”en del föräldrar är väldigt duktiga på att skriva ner exempel napp vad det är på deras språk och så, det är på den nivån man stöttar.”*

Det är även viktigt att kunna trösta barnet så den känner sig tryggt. En förskollärare berättar att *”vi kunde lära oss vissa fraser på deras språk för att kunna trösta honom när han var ledsen från början.”* Förskolläraren berättar vidare att de frågade mamman. Hur säger man *”mamma måste jobba men mamma kommer senare, när han fick höra det då blev han lugnare.”* En annan berättar *”det är lite svårare för våra arabpojkar.”* Igenkännande skattar de andra med och konstaterar att det finns *”lättare och svårare språk.”* För att kunna hantera de situationerna har pedagogerna lösningen att *”det får bli mycket kroppsspråk och rutiner att hänga upp sig på för att skapa trygghet.”* Sedan behöver föräldrarna information exempelvis *”hur man gör när man bjuder till kalas eller kanske har de lite djupare frågor om sjukdomar.”* Ytterligare en omständighet kan var som en person uttryckte det att *”ibland kan jag känna att föräldrarna behöver hjälp med saker som är lite personliga...”*

Det finns olika former av föräldrasamverkan. En förskollärare visade konkret för barnen vad hennes kulturella högtid innebar. Det resulterade att barnen berättade om det hemma och det ledde till som hon sa att *”föräldrarna blev nyfikna och kom och titta på vad det var.”* Picknick är också ett alternativ. *”Vi går en gång om året till stora ängen där vi bjuder varandra på inhemsk mat.”* En annan tillägger *”de har med sig kakor från sitt hemland när vi har dropp-in.”* Föräldrarna kan även fungera som en länk för att synliggöra olika material från det landet, till exempel böcker och sagor. Övergripande är det också många förskollärare som tycker att de barn och föräldrar med större kulturella skillnader är ganska få. En sa att *”de flesta av de här barnen är ändå tillhörande samma eller liknande kultur, alltså europeisk, sen finns det några med väldigt stor skillnad.”* Kollegan inflikar *”mycket mera utmaning.”* En annan fortsätter *”vissa av de här barnen ser inte att de kommer från två kulturer.”* Skrattande fyller en annan i *”de har blivit försvenskade.”* De anser att de flesta invandrande personerna i kommunen har kommit på grund av ekonomiska skäl. *”De kommer hit från bra sociala bakgrund och bra utbildning från sitt hemland. De kommer snabbt in i samhället. De kommer hit för att jobba, alla har ju jobb, bra jobb och tjänar säkert bra.”* Någon menar att *”den kulturella skillnaden blir bara ett annat språk.”*

4.3.2 Språk

Det svåraste med kontakten med föräldrarna ansåg en av förskollärarna vara språket. *”Det största hindret är nog språket i mångkulturellt arbete.”* Många skrattar igenkännande. En annan person tyckte att man *”måste var öppen för nya språk.”* *”Nyfiken.”* Någon tyckte att det räcker när man *”försöker vara tillmötesgående och försöker möta dem.”* En påtalar att *”det är kul att kunna säga några ord på deras språk.”* Många entusiasmeras av att kunna säga några ord på det respektive språket barnen använder. En person uttrycker det på följande sätt:

De barn som inte kan språket, så har jag en fuskklapp på anslagstavlan med hälsningsfraser och hej då. Barnen tycker att det är väldigt mysigt när mammorna och papporna kommer och jag kan säga hälsningsfraser till dem.

Förskollärarna verkar också vara överens om att *”det är inte så att föräldrarna förväntar sig att man kan deras språk utan man gör så gott man kan, det finns ju så många sätt att kommunicera på”*, påpekade en av dem.

Några förskolor verkar ha personal som pratar lite olika språk. Räddningen verkar trots allt var de engelska kunskaperna. En förskollärare uttryckte det så här *”tack vare att man kan prata engelska så kan man förklara varför man gör saker och ting.”* En annan hade gått på en privat engelska kurs för att klara av utvecklingssamtalen. Hon berättar att hon ville *”satsa för att få mera nyanserad språk, för att kunna betona rätt och få rätt nyans.”*

4.3.3 Kulturkrock

Skillnaderna i uppväxtmiljön kan påverka att föräldrars och pedagogers uppfattningar går isär. Utevistelsen kan vara en punkt som behöver diskuteras mera. En förskollärare berättade om Irakiska pojkar att *”jag tycker att det är lite svårt ibland, för de har lite andra tankar om det där med vädret, att vara ute och så. De tycker att man blir kanske lättare förkyld och så om man är ute.”* Hon fortsatte *”Det var en pappa som kom och frågade om inte hans barn får vara inne idag.”* Förskolläraren upplevde att det var väldigt svårt att få föräldrarna att förstå att *”det inte är farligt att vara ute utan tvärtom det är när man är inomhus som bacillerna finns, de har jätte svårt att förstå det.”* En annan fortsätter *”vi hade ett barn från Ryssland och de ville att vi skulle dricka varm mjölk när det var kallt ute, för de var rädda att de skulle bli sjuka annars.”* Hon inflikar *”när man inte själv tror på det så är det ibland svårt att bemöta sådana önskingar.”* Förskolelärarna lyfter upp flera exemplar om episoder som de har haft med föräldrarna om olämpliga kläder för väderleken. Trots allt verkar de alla vara överens om att *”man får mötas någonstans”* och att det inte är helt lätt att vara medveten om vad som är lämpliga kläder i vårt skiftande klimat. Pedagogerna synliggör även för föräldrars okunskap om vad som förväntas att de har för kläder för sina barn. Opassande kläder var *”pälsar som inte är så varma, ingen isolerande eller värmande lager.”* Eller *”stövlar gjorda av dålig, tunn plast.”* En Irländsk familj hade aldrig hört talas om galonbyxor innan de började på förskolan, fast de kommer från ett land där det regnar ofta. Den familjen var van vid att man gick in när det började regna. Alla förskollärare skrattar igenkännande när vi diskuterar frågan.

4.3.4 Modersmål

En förskollärare berättar hur de ta in barnens modersmål i den dagliga verksamheten. *”Vad heter vatten, glas, gaffel, vi räknar, sjunger och gör bokstäver och så vidare på olika språk.”* Tanken är även att tillverka material som synliggör de olika språken. Exempelvis sattes det upp lappar på *”vilka saker det är alltså, vad sakerna heter på deras språk.”* I en annan förskola räknade de också till tio med de språk de hade samt sjöng på olika språk. Förskollärarna sa *”det som vi kan och har kunskap om försöker vi ta fram.”* En annan beklagar att dokumentationen i en engelsktalande pojks bok är *”på svenska, det kommer inte att bli värt någonting eftersom han kommer att flytta tillbaka till sitt hemland om ett år.”* Ingen av förskolorna hade hemspråksundervisning. En berättade att hon hade haft diskussion med oroliga föräldrar som inte visste hur de skulle göra med hemspråket eftersom de hade hört olika teorier. Anvisningen de fick var *”ni pratar franska hemma för svenskan får han här, barnen får ju svenska här av oss.”*

4.3.5 Tolk

Alla verkar vara överens om att de har möjlighet att ta in en tolk om de eller föräldrarna så skulle önska det. Bara en svarar tveksamt att de *”använder tolk ibland.”* Lösningen verkar oftast vara en annan. En förskollärare berättar att *”föräldrar som kommer från samma länder ställer upp och tolkar om det så skulle behövas, tar hand om och lyfter fram så att man känner sig omhändertagen.”* Eller som någon annan sa *”ofta finns det någon som kan engelska.”* Annan fyller i *”vi hjälps åt.”* *”Och så har vi personal som kan flera språk.”* Någon sa även att föräldrarna *”har haft en vän med sig som har översatt.”*

4.4 Kulturell mångfald och Utbildning

4.4.1 Interkulturell kunskap

I frågan om förskolelärarna hade tillräckliga kunskaper att arbeta interkulturellt var svaren mycket varierande. *”Ja”* *”Nej”* och *”Kanske”* var de skiftande svaren från förskolorna. De som ansåg att de hade bristande kunskaper svarade att *”ärligt, vad mer kunskaper man får desto mera är det frågor som väcks.”* De som tyckte att de kanske hade tillfredsande kunskaper menade att *”man skulle behöva mera om man hade en grupp där det var övervägande delen mångkulturellt, så som vi har här med några tre - fyra barn kanske i gruppen så känns det som att det går ganska bra.”* Ja-sägarna menar att *”vi har tillräckliga kunskaper i den här mångkulturella gruppen.”*

En av förskolorna tog in studenter/elever från olika länder som kom till förskolan på eftermiddagarna för att träna sig i det svenska språket. Även elever som gick på svenska för invandrare kunde ha sin arbetspraktik på det stället. Förskollärarna hade även erfarenheter av en barnflicka som hade arbetet på en förskola i sitt hemland. Hon fick språkträning på förskolan samtidigt som pedagogerna fick byta erfarenheter med en person om en annan förskola med en annan kultur. Barnflickan användes även som språkstödare för barn med samma kulturtillhörighet.

4.4.2 Kompetensutveckling

Majoriteten av förskollärare efterlyste tips och fortbildning inom området. En av dem säger *”jag vet inte om det är kulturkrock eller personlighet att få föräldrarna förstå vårt arbetssätt.”* Hur ska man göra? Samtidigt återkommer personalen tillbaka till behovet av att *”få gå engelska kurser för att bli bättre på att prata.”* Andra förskolors förskollärare är tveksamma *”jag vet inte, vi pratar med chefen och kollegorna och diskuterar om det är nåt speciellt, på vilket sätt vi ska säga att föräldrarna förstår.”* Den tredje förskolors pedagoger berättar att de har blivit utvalda tillsammans med några andra förskolor för att få *”lite spetskompetens.”* Kommunen har börjat uppmärksamma tillströmningen av flyktingbarn och startat samarbete med *”de sociala.”* Kommunen har börjat och kommer att ha flera kurser och föreläsningar. En förskollärare berättar att *”man eventuellt kommer även att få ta några poäng på universitetet på enstaka kurser.”* Kunskapsörsten var stor, en uttrycker det i följande citat:

Kunskap om religion, mat, klädsel är viktigt, vad det står för? Inte bara att man inte äter fläsk utan vad det står för och hur viktigt är det? /.../ Lika så klädsel. Hur viktigt är det? Vad står det för? Vi ska ha full respekt. Som vi ska ha respekt för vad vi äter och hur vi klär oss. Kunskap där det anser jag man måste ha.

Några förskollärare uttryckte att *”man måste vara intresserad. Ta reda på själv.”* En påpekade att mycket information får man av föräldrarna, man märker på deras förhållningssätt och då får man söka vidare. En annan fyllde i att det finns *”jättemycket litteratur om barn från andra länder och kulturer.”* Snabbt fyller nästa i *”vi måste ta in kunskap, det flyter inte bara in.”* Ytterligare påpekar en att *”det blir också vetgirighet att ta reda på mera.”*

På en förskola var de väldigt sugna på studiebesök också. *”Man skulle säkert få jätte bra input för att göra ett studiebesök på en mång- eller interkulturell förskola.”* Även en annan tyckte *”man skulle vilja åka och se live.”* De hade även uppmärksammat att skulle det bli flera flyktingbarn så *”kanske vi behöver kunskap i traumaupplevelser.”* I den biten var inte förskollärarna helt överens, den ena tyckte att *”man får tar reda på mer själv”* medans den andra snabbt fyller i *”det kan tyckas ska komma uppifrån också.”* Personen som hade varit på det sista mötet visste redan att *”socialtjänsten sitter med mycket kunskap om familjerna de har hand om. Hon fortsätter ”det kan ju vara det här beteendet, de blir livrädda när de hör ett flygplan eller ambulans eller någon kommer i uniform, alltså det är sådant man kan förebygga att inte utsätta oss för.”*

Spontant har flera förskollärare efter att inspelningen har stängts av uttryckt sina sympatier för att vi har lyft upp mångfaldsfrågan. Flera har tyckt att frågorna är bra och att de ser fram emot att fortsätta diskussionerna på sina befintliga arbetslag och inom hela organisationen.

5 Diskussion

I följande avsnitt kommer vi att diskutera studiens resultat i förhållande till redovisad - samt utökad litteratur och tidigare forskning. Examensarbetets syfte har varit att undersöka om och i sådana fall hur pedagoger arbetar med ett interkulturellt förhållningssätt. Vår ambition har varit att bidra till ökad förståelse av mångfaldsarbete och dess komplexitet. Inledningsvis presenteras syfte och frågeställningar som sedan återknyts till förskolläraernas förståelse och uppfattningar om begreppen kultur och interkulturellt förhållningssätt. Därefter diskuteras empirin utifrån följande grundtankar: Pedagogens interkulturella förhållningssätt, föräldrar och språk samt utbildning. I sista delen tar vi upp metoddiskussion och förslag till vidare forskning.

5.1. Pedagogens Interkulturella förhållningssätt

5.1.1 Kultur, mång- och interkulturellt förhållningssätt

För att förstå vad interkulturellt förhållningssätt innebär menar Skolverket (2008) att det krävs reflektion av den egna uppfattningen om kultur. Vid forskningen har man sett att det är ett vanligt förekommande föreställning att kultur bara handlar om dans, musik, konst och teater det vill säga så kallad finkultur. En vidare tanke om kulturbegreppet är framförallt att det handlar om de värderingssystemen som man är uppvuxen i som vi inte alltid är medvetna om, en ram hur vi tänker reagerar och agerar inom (Skolverket, 2008). Detta ligger i linje med forskarens påståenden att förskollärarna tänkte mest på finkulturen. Ett flertal förskollärare framhåller kultur som mat, musik, böcker, teater, traditionella högtider och att sjunga barnvisor. Det var bara en förskollärare som tänkte vidare av kulturbegreppet nämligen på hur vi människor förhåller oss till olika kulturer:

Vi respekterar en kultur så länge barnen inte far illa. Om det är någon kultur som exempelvis på sommaren som ett barn har jätte mycket kläder och föräldrarna låter inte ha lagom. Om vi ser att barnet far illa, då lägger vi i saken. Annars respekterar vi, så länge barnet mår bra, det inte skadar barnet.

Majoriteten av förskollärare hade svårt för eller kände inte till vad begreppet interkulturellt förhållningssätt stod för. När vi jämförde vad de hade för uppfattningar om mångkulturellt arbetssätt så kunde vi se att dem eventuellt saknade reflektion och vidare förståelse vad begreppet kultur och interkulturellt förhållningssätt innebar i de vardagliga situationerna på förskolan. Förskollärare berättade att de sjöng sånger, läste sagor och räknade på respektive språk. En annan beskrev att de har haft tema som arbetssätt ”barn olika länder.” Även lite traditioner och olika maträtter lyftes upp av förskolelärarna som ett sätt att arbeta med mångkulturalitet. Vi upplevde det inte riktigt som förankrat hos förskollärarna, vad det egentligen innebär att arbeta interkulturellt eftersom många inte hade reflekterat över detta på något nämnvärt sätt. Endast en förskollärare kunde definiera vad ordet handlade om. En pedagog berörde att det är viktigt med att få de svenska barnen att förstå hur barn med annan etnicitet i gruppen kan ha det.

Lunneblad (2006) påpekar att det är viktigt att tänka på att alla barn tillhör flera kulturella kontexter och det är centralt att lyfta upp alla delar i en kultur inte bara mat, högtider och att sjunga på olika språk. Det vi kan se i empirin är att det finns en risk med detta, nämligen att vi bara ser vissa delar, exotiserar. Det är viktigt att synliggöra barnen i deras vardagsliv och som individer. Detta framhåller många i den litteratur som redogjorts. Det gäller att ta vara på barnens vardagliga situationer och att se individen. Enligt Norell Beach (1995) är detta viktigt i vårt uppdrag som

pedagoger att inte bara lyfta upp det exotiska. Om vi gör så, kan det ge motsatt effekt där det istället främjar fördomar som vi egentligen vill arbeta emot. Även Lunneblad (2006) menar att det blir en negativ spiral där alla barn inte blir sedda i förskolan och säger vidare att de Andras formaliserade och rituella kultur hamnar i fokus där familjens hemkultur kommer i skymundan. Olausson (2009) förklarar att det är lätt att vi kategoriserar en viss kulturgrupp. Det är viktigt eftersom man annars inte ser individen. Barnet kanske tycker att det är angeläget att prata om föräldrarnas intresse att spela musikinstrument än att de exempelvis är muslimer. Det var två förskollärare som uppmärksammade något liknande. Dem uttryckte att det gällde att känna in vad barnet ville, att *”lyssna in”* och en annan fyllde i lite osäkert att *”alla vill ju känna tillhörighet. Att en del inte firar jul, ni har julgran, vi har... inte vet jag vad det skulle kunna vara.”*

När vi förstår att det inte är så lätt i praktiken att få en miljö som främjar interkulturellt förhållningssätt där barnens tolerans och respekt för andras olikheter utvecklas, då måste vi fråga oss själva hur vi gör för att detta ska bli möjligt. Det forskarna betonar som viktigt är att vi ser oss själva som ett redskap, att vi är medvetna om vår egen bakgrund och värderingar. I intervjustudien upplevde vi att det var en brist för många förskollärare att det inte resonades om det så mycket. Vad berodde det på att man inte valde att göra det på dem förskolor vi intervjuade? Kan det kanske handla om osäkerhet eller rädsla inför andra? Vågar man öppna sig och tillåter man varandra att ha olika meningar och åsikter? Eller kunde det vara så att förskollärarna inte såg sin förskola som mångkulturell för att de flesta av barnen kom från länder som liknade den västerländska kulturen, lik vår egen? Enligt Skolverket (2008) ska det inte spela någon roll utan förskolan ska se alla språk och kulturella perspektiv som viktiga när det innebär att ha ett interkulturellt förhållningssätt. Det handlar om att komma på djupet där det interkulturella förhållningssättet ska genomsyra hela verksamheten, man behöver få tid för att reflektera och diskutera det i sin förskola.

Ett interkulturellt förhållningssätt beskriver Lahdenperä (2004) att den grundar sig i öppenhet och tolerans. Det ger förutsättning att se saker ur den andres perspektiv och att vi ser oss själva utifrån. Vi måste ha en självinsikt innan man kan förstå den andre och få insikt om vem man är. Skolverket (2008) menar även att det interkulturella förhållningssättet betyder att vara medveten om sin egen etnocentricitet som gör att jag kan möta andra människor med respekt och utan fördomar eller förutfattade meningar. För att skaffa sig kulturförståelse är det viktigt med en medvetenhet om sig själv. Det är ett viktigt karaktärsdrag som bidrar till att i mötet med barnen och föräldrarna skapa en förståelse för varandra (Ellneby, 2007). Hur konkretiserar vi detta på förskolan? Vår uppfattning är att det är svårt att få tiden att räcka till eftersom pedagogerna spenderar större delen av tiden i barngruppen. Även Olausson (2009) menar i sin studie att det är svårt att arbeta med mångfald eftersom det inte finns så mycket tid över för diskussioner. Enligt Lahdenperä (2004) är det viktigt att våga diskutera attityder, fördomar och rasism både med varandra och med eleverna för att skapa goda inlärningsmiljöer. Det är också viktigt att inte nedvärdera andras trosuppfattningar och kulturer. Hon menar vidare att det är vanligt att vi har en etnocentrisk kommunikation i Sverige beträffande skola, barnuppfostran och utbildning. Hon tar upp exempel att man lyfter upp den svenska skolan som *”Europas bästa skola”* (Lahdenperä, 2004, s.64). En god inlärningsmiljö är en miljö som ger förutsättningar för att lära sig och att lära sig det som är betydelsefullt att lära sig (Lahdenperä, 2004).

5.1.2 Likheter och olikheter

Förskolelärarna var kreativa, nyfikna, intresserade och positiva till att stötta i språket. Det vi saknade var att flertalet förskollärare inte lyfte upp hemkulturen. Forskarna menar att det är en viktig del för att stötta barns dubbla kulturtillhörighet. I viss mån var några förskollärare som vi

nämnde tidigare i empirin inne på barnens hemkultur, där exempelvis en tog reda på kunskap via nätet då ett barn hade tagit upp sin högtid i samband med julen. En annan förskollärare uttrycker att vi ska ta vara på andras erfarenheter och se det som något positivt och spännande. Detta argument vill vi lyfta upp som en viktig del i arbetet med barn men annan etnicitet än svenska. Med stöd av Skolverket (2005) stärker vi den dubbla kulturtillhörigheten när pedagogerna intresserar sig för barnets kultur och språk och uppmuntra dem att berätta om sina liv utanför förskolan. Det är viktigt att tänka på att alla barn ska bli bekräftade och det görs genom att man synliggör bland annat likheter och olikheter i sin barngrupp. Alla barn ska känna att det är legitimt och rent av berikande att tänka annorlunda än vad flertalet tänker, det ska finnas acceptans och ömsesidig respekt.

Norell Beach (1995) samt Bozarlan (2001) betonar likheter och olikheter som en viktig del i vardagliga mötet med barnen, när man vill utveckla den empatiska förmågan för andras värderingar och kulturer. Bozarlan (2001) betonar även vikten av att lyfta upp likheter och olikheter som hjälper barnen att bli toleranta mot varandra. Hon menar vidare att det är viktigt att inte släta över våra olikheter, genom att låtsas att de inte finns, för det innebär då att vi förnekar varandras olika sidor och med detta varandras identiteter. Norell Beach (1995) instämmer och menar med att barnen ska se att det är acceptabelt att vara annorlunda. Det är en tillgång, något positivt att betrakta varandras yttre olikheter samt inre likheter, experimentera och jämföra. Detta handlar om att arbeta aktivt med icke – diskrimineringskamp mot stereotypa föreställningar och fördomar i barngruppen (Norell Beach, 1995). I Läroplanen för förskolan Lpfö 98 står det att:

Förskolan ska ta vara och utveckla barnens förmåga till ansvars känsla och socialhandlingsredskap, så att solidaritet och tolerans tidigt grundläggs. Förskolan skall uppmuntra och stärka barnens medkänsla och inlevelse i andra människors situation. Verksamheten skall präglas av omsorg om individen och syfta till att barnens förmåga till empati och omtanke om andra utvecklas, liksom öppenhet och respekt för skillnader i människors uppfattningar och levnadssätt (Lpfö 98, s.7).

Att betona alla likas värde befästs starkt i den svenska förskolan, det är tack vare att vi har fått en läroplan för förskolan (Lpfö 98) som belyser detta. Men frågan är hur vi tolkar det, har vi förstått dess djupare innebörd, hur det tillämpas i ett mångkulturellt mångfaldsarbete på förskolan? En förskollärare uttrycker att det är viktigt att barn och föräldrar blir bekräftade. Att vårt förhållningssätt pedagoger emellan återspeglar barnens sätt att vara mot varandra. En annan förskollärare menar att man uppmuntrar när de ser barnens empati och medkänsla som exempelvis barnet som hade svårt att förstå det svenska språket. Allt detta är mycket bra för att barnen ska utveckla sin empatiska förmåga och medkänsla för varandra. Det vi också ska arbeta för som vi inte får glömma är att:

Förskolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Varje barn ska ges möjlighet att bilda sig egna uppfattningar och göra val utifrån de egna förutsättningarna (Lpfö98 s.8).

Vi behöver konkretisera och fördjupa oss i vad det innebär och hur det ska tillämpas genomgående, även för barn med annat ursprung. Ett synsätt som Sjöwall (1994) lyfter upp är att vi lätt kan tänka att det är bättre att utgå hur lika vi är och inte tycka att det är väsentligt att ta fram olikheterna. Vi tror att det kan speglas i att vi lätt utgår från svenska normer och värden, att vi alla ska tänka lika istället för att bejaka kulturella mångfalden. Sjöwall (1994) menar att det är viktigt att lyfta fram olikheterna, att människor inte ska låtsas att de inte finns utan se allas lika värde, men att vi är olika. Norell Beach (1995) uttrycker det på följande sätt:

Vår Identitet formar vi endast inte av likheter med varandra, utan också av de olikheter som gör oss synliga (s.4).

För att få en djupare förståelse för vad det innebär med ett interkulturellt förhållningssätt är forskningens uppfattning att det är viktigt att låta olika synsätt och åsikter berika varandra, både bland pedagoger emellan och tillsammans med barnen. En annan är förskolemiljön där bilder, texter och material ska signalera för omgivningen att vi är öppna för den kulturella mångfalden. Empirin visade att förskolorna inte riktigt var medvetna om materialets betydelse och vad det kan användas till för att få barn känna sig stärkta i sin identitet och kulturtillhörighet. Två förskollärare uttrycker sig på följande sätt:

Jag tycker att det inte är någon större skillnad där dem leker med det lekmaterial som vi har, dem leker på samma sätt av det vi har. Jag vet inte om det skulle vara något annorlunda, gillar de inte samma saker? Jag har funderat på den frågan.

Vi har den uppfattningen att val av lekmaterial påverkar mer än man tror. Vad sänder vi för signaler till barnen när det exempelvis finns flertal av dockor som har ett svenskt utseende, pussel med bara svenskt motiv eller om det bara är det svenska språket som är representerade på väggarna? Det är viktigt att se att det kan ha betydelse hur pedagoger synliggör och använder material för om barn uppfattar sin egen kulturella identitet som viktig. En förskollärare uttryckte det på följande sätt ”*han blir alltid lika glad när han får se sin flagga.*” Norell Beach (1995) menar att det har betydelse att man inte bara har ett exempel av pussel eller bild på en viss grupp människor för det gör att vi exotiserar. Det gör att barnen inte betraktar bilden som en del i mångfalden. Pedagogerna bör vara medvetna om och reflektera över hur barn och föräldrar kan uppfatta sin egen förskolemiljö.

Sjöwall (1994) samt Norell Beach (1995) skriver om tips hur man kan göra för att skapa en medveten och öppen miljö där mångfalden får sin prägel på förskolan. Sjöwall tar upp (1994) exempel som att sätta ett afrikanskt tygstycke på väggen, att olika språk är representerade på anslagstavlan eller att barnen får ta med bilder hemifrån. Det är viktigt att se över vilka dockor man har, vilka utklädningskläder som finns, vilken musik och samt sagor som speglar mångkulturella mångfalden på förskolan. Genom att visa materialet dagligen och konkret hjälper det barnen och föräldrar att handskas med och se mångfalden. På det viset får barnen möjlighet att undersöka, närma sig, experimentera och pröva leksaker som presenterar olika kulturer.

5.1.3 Vi - känsla

Norell Beach (1995) menar att pedagogernas uppdrag för att utveckla ett mångkulturellt arbete är att våga ta upp det som är unikt hos individen och se att mångfald är så mycket mer än bara etnicitet. Det handlar om olika typer av grupper som könsroller, fysisk/psykisk förmåga, religiös/politisk ideologi, socialgrupper och så vidare. Hon påpekar att människor behöver gå på ett högre plan där barnen behöver förberedas i vår nation för ett liv med mångfald. Där det borttas ett vi (normala standardsvenskar) och dem (invandrare) tänkande där vi istället tänker på oss alla. Desto viktigare att arbeta med detta när man inte alls har någon mångkulturalitet i sin barngrupp, det gäller att synliggöra eftersom man inte i lika hög grad möter olikheterna som i mångkulturella områden (Norell Beach, 1995).

När vi analyserade vårt intervjumaterial såg vi att förskollärarna lätt generaliserade vissa grupper i samhället och kanske speciellt de människor som skiljer sig mer än personerna i grannländer som exempelvis Irakiska familjer. Bozarshan (2007) skriver att det är viktigt att möta individen och inte

kollektivet så att de inte får en kollektiv etikett på sig. Vad hon menar är att vi lätt generaliserar en viss kulturgrupp som exempelvis att vi benämner alla med samma begrepp, invandrare. Hon menar att det är i sådana situationer bättre att tala om deras etniska identiteter som exempel irakiska kvinnor. Kvinnor som är individer med olika bakgrund, som kommer från olika länder och självklart är det också tvärtom om man säger något liknande om svenskar. Det var en förskollärare som uttryckte att *"vi kan ju inte göra det här till en invandrarförskola, för det är vi ju inte."* Vi har den uppfattningen att vi kanske istället borde börja uttrycka oss som att vi är en mångfalds förskola, en förskola för alla där vi inte längre delar upp samhället i vi och dem tänkande. Lunneblad (2006) påpekar något liknande och menar att arbeta med mångfalden ska handla om HELA samhället inte endast invandrare. En av faktorerna varför pedagoger uttrycker sig negativt kan vara att det avspeglar samhällets syn på mångfalden. Lorentz (2009) belyser det problematiska med språkets konstruktion. Det gör att vi får ett definitivt inkluderande och exkluderande perspektiv på våra invånare. Han menar att det därmed har *skapats och formats en tradition, en nedärvt vana att tänka och tala i en föreställning som blivit en del av en grundläggande samhällsstruktur /.../* (2009 s.97).

Sjöwall (1994) är också medveten om språkets makt och skriver att vi inte ska använda *vi* och *dom* i mötet med människor utan *jag* och *du*. Hon förtydligade att det är ett möte mellan individen du möter och inte mellan de avvikande och de normala. Hon menar vidare att när det gäller oss svenskar så har vi inga problem att se individen eftersom vi tillhör samma kulturgrupp och att vi inte behöver reflektera över att behandla dem som olika individer. Vi håller med henne. Det gäller att göra oss medvetna om hur språkets betydelse skapar gemenskap eller segregation i samhället. Vi behöver mer reflektera över detta och föra diskussioner hur vi kan ändra på det rent praktiskt i just vår del, i förskoleverksamheten.

5.1.4 Förskolan som mångkulturell mötesplats

I resultatet framkom det att flertalet av förskollärare inte har reflekterat så mycket över sina egna värderingar om förhållningssätt, fördomar och religion när det gäller etnicitetsaspekten. Två förskollärare menade att vi har ett förhållningssätt där vi accepterar alla. En annan fyller i att *"det står ju i läroplanen att det inte ska spela någon roll oavsett religion, kön, all etnisk bakgrund, det är lika förhållningssätt för alla, allas eget värde."* Förvisso har man rätt i tolkningen enligt läroplan (Lpfö 98) men förskollärarna gör det väldigt enkelt för sig, bör ju ändå lyfta fram alla olika delar i mångfalden av etnicitet.

Det visade sig också svårare att samtala om religion än förhållningssätt i arbetslaget som en förskollärare uttalar sig om *"vi tycker att det är något helt privat, så vi har inte diskuterat men andra saker."* Hur återspeglar pedagogernas förhållningssätt i barngruppen om de inte inser att det kan vara viktigt att lyfta upp ens bakgrund och egna erfarenheter av sin hemkultur? Vad har vi för ideologi i förskolan? Menar förskolläraren att vi ska vara neutrala i frågan då vi tolkat vårt styrdokument Lpfö 98? Där står det att föräldrar ska kunna vara trygga att lämna sina barn till förskolan förvissade om att de inte blir ensidigt påverkade av förmån för ena eller andra åskådningen. Enligt vår uppfattning kan det vara att vi är rädda att lyfta upp olika synsätt av andliga frågor i förskolan. En annan synvinkel kan vara okunskap att förstå vad det kan betyda för en del barn. Att det kan stärka hans/hennes identitet när vi synliggör deras religion som är en del av deras bakgrund.

Lahdenperä (2004) menar att begreppet religion är lika svårdefinierat som ordet kultur. Ibland är religion detsamma som kultur, där språket blir det man tyder världen med, att språk även innebär seder, ritualer och så vidare. Detta är den vanligaste användningen av vad man lägger i begreppet

religion. En senare användning av begreppet religion är tradition. För det hör till livet att till nästa släktled ge vägledning att föra vidare hur man ska klara av att överleva och förstå den bistra verkligheten (Lahdenperä, 2004). Enligt vår tolkning visade resultatet att förskollärarens uppfattning av fenomenet var åt liknande håll, där man definierade begreppet religion liktydigt med kultur. Det vi saknade var vidare förståelse av vad begreppet kan betyda för individen och vill därför lyfta fram det för vidare diskussioner.

Lahdenperä (2004) beskriver att tradition och traditionstillhörighet är något som är nedärvt, därav vad vi brukar benämna religion. Traditionsförmedlingen förekommer mer eller mindre medvetet. Det kan vara om språk, ritualer och seder av olika slag. Ett modernt perspektiv handlar om ideologi där frågor berörs som har att göra med gruppstillhörighet. Grundfrågan är vilka är vi? Och svaren handlar vanligtvis om vad som utskiljer oss från "dem andra". Även Fast (2007) belyser i sin avhandling vikten av att ta med alla barns erfarenheter och där även religion ingår. Det hon menar är att religionen kan på åtskilliga sätt bekräfta ett barns identitet, att de känner igen sig.

Det är i linje med Lpfö 98 att vi ska ha ett demokratiskt förhållningssätt där alla barn ska bli bekräftade oavsett vilka erfarenheter vi har med oss. Är det så att vi pedagoger utelämnar vissa av barnens erfarenheter eller kulturella för att vi tycker att det är något som är privat och inte hör hemma på förskolan? Fast (2007) betonar vikten av att ge utrymme där vi tillvaratar barns tidigare erfarenheter, oavsett om det är religiöst kulturellt eller något annat från deras hemkultur. Detta är något vi behöver ta fasta på och diskutera mera i förskolan. Det är lätt att vi tänker att det är självklart att vi arbetar för demokratin men om vi inte lyfter upp och diskuterar alla delar av våra egna värderingar, förhållningssätt och fördomar så har vi svårt att se att vi kan följa demokratiska riktlinjer i förskolan. Detta kan leda till att en del barn hamnar utanför och skapar en känsla av främlingskap och senare i framtiden hamnar i kriminella gäng för att de inte känner sig inkluderade i samhället (Lahdenperä, 2004). Läroplanen (Lpfö 98) poängterar att alla barn ska känna sig lika mycket värda oavsett kulturell bakgrund.

Detta borde ständigt vara aktuellt att reflektera kring dessa frågor eftersom vi lever i ett internationaliserat samhälle där vi alla ska ha samma rättighet att bli respekterad för den man är oavsett vilken bakgrund eller vilket land vi kommer ifrån. Det gäller att ta vara på alla möjligheter så att vi kan berika varandras olika erfarenheter. Dels för att barnen ska bli förberedda på att leva i ett alltmer internationaliserat samhälle, där de ska bli delaktiga i hur andra barn tänker och för det andra ska barn med annan etnicitet än svenska känna stöd i sin dubbla kulturtillhörighet.

Majoriteten av förskollärare lyfte upp den svenska kulturen som en del av verksamheten. Genom att föra sitt kulturarv vidare sjöng de traditionella barnvisor och läste klassiska sagor och så vidare. Det är viktigt för att de ska utveckla en ömsesidig respekt i alla kulturer. Det var en förskollärare som uttryckte att de bara vill lyfta upp andra kulturer och inte den svenska. Förskolläraren formulerade sig på följande sätt "*ta fram alla barns kultur, alla andra barn alltså icke svenskars som har andra kulturer.*" Detta uttalande kan vara så att förskolläraren menar att den svenska kulturen är självklar så den diskuterar vi inte men andra kulturer är inte lika självklara. Ett annat alternativ kan vara att man menade att den svenska kulturen inte var viktig. I vilket fall som helst så är det betydelsefullt att lyfta upp båda i ett interkulturellt förhållningssätt, det ska vara ömsesidigt så att alla barn, svenska och barn med annan etnicitet blir stärkta i sin identitet och självkänsla.

Norell Beach (1995) menar att för att arbeta mot fördomar och diskriminering på förskolan behöver vi ta på oss mångkulturella glasögon där vi kan se på de vardagliga situationerna på förskolan utifrån ett annat perspektiv. Hon menar att det tar tid i början att utveckla en anti-rasistisk profil och

beskriver att det är viktigt att fundera själv vad man förmedlar och signalerar till sin omgivning, att man behöver diskutera med sina kollegor och föräldrarna om det.

5.2 Mötet med mångfalden

5.2.1 Samarbete med föräldrarna

Innehållet i förskolans verksamhet bygger på samarbete mellan barnen, föräldrarna och pedagogerna. Barnets två världar ska länkas samman. Granberg (1998) skriver för att samarbetet ska fungera behöver alla barn, föräldrar och pedagogerna känna sig trygga i sig själv och i sin omgivning. Den tryggheten skapas genom att möta människor med ömsesidig respekt. Skolverket (2005) betonar att samverkan med föräldrarna i mångkulturella grupper är av en stor betydelse. Förskolan är kanske föräldrars och barns första plats i mötet med den svenska kulturen (Skolverket 2005). Förskolelärarna som deltog i intervjuerna har ambitionen att vara lyhörda och se varje individs unika behov. Förskolorna försökte bjuda in föräldrarna att på olika sätt delta i förskolans verksamhet. Dels hade man de formella möten av olika slag men även informell samverkan som picnic- och dropp- in fika. Lahdenperä (2008) betonar att skolan bör anstränga sig för att hitta olika typer av samverkanssätt för det kommer att vara till hjälp i senare samarbete. Även skolverket (2005) anser att det är viktigt att föräldrarna få möjligheter att delta i förskolans verksamhet genom olika former och samverkan för att de ska bidra och påverka förskolans kvalitetsutveckling.

För att skapa trygghet för barnet vid inskolningen och för igenkänning samt för att kunna trösta barnet, försökte personalen lära sig några fraser på barnets modersmål. Förskollärarna tog hjälp av föräldrarna, kollegorna och Internet för att klara uppgiften. Bozarslan (2001) uppmanar alla pedagoger att försöka kommunicera med föräldrarna på olika sätt i olika sammanhang. Hon menar att det är den goda viljan som räknas.

I viss mån har förskolelärarna försökt ta reda på saker om barnets bakgrund. De barn och föräldrar som helt och hållet talar ett annat språk än svenska har man försökt bemöta med ord och fraser med deras språk för att skapa trygghet. Förskollärarna är också medvetna om att det finns ”mycket mera utmanande kulturella möten.” Alla kände igen sig i ”arabpojkarernas” situation. Hur bekräftar man deras identitet? Hur gör vi när vårt språk saknar den flerspråkliga dimensionen? Hur bemöter vi människorna som inte betar sig likadant som vi? Beckman och Forsling (2009) skriver att det är lätt att vi dömer människor utifrån vår egen kultur. De menar att vi kanske upplever det skrämmande när personerna uttrycker sig annorlunda än vad vi är vana vid. De kanske står lite väl nära eller gestikulerar väldigt mycket när det talar, vilket inte överensstämmer med våra erfarenheter. Det är viktigt att vi är medvetna om olikheterna som bottnar i våra kulturer och bemöter dem där efter. En förskollärare säger att man tar upp barnets etnicitet om föräldrarna vill det. Enligt Lpfö 98 ska man lyfta fram alla barns olika bakgrund. Skolverket (2005) betonar kulturernas *lika värde och ser språklig och kulturell mångfald som tillgång* (s.35). I rapporten framhålles att:

Ett sådant interkulturellt förhållningssätt kan inte begränsas till förskolor i mångkulturella områden utan bör genomsyra alla förskolor, oavsett om där finns barn med rötter i andra länder än Sverige eller ej (Skolverket, 2005, s.35).

Varför vill inte dessa föräldrar synliggöra sin bakgrund? Med all respekt att det kan var ett känsligt ämne så skulle det nog kunna vara ett bra diskussionsunderlag att se på de bakomliggande orsakerna, det handlar ju trots allt om barnets möjligheter att känna sin identitet och bygga upp sin

självkänsla. Ett annat alternativ kan vara att pedagogerna förutsättningslös lyfter fram olika etniciteter med annat material, med dockor, bilder eller varför inte sagor.

5.2.2 Mötet med språket

Granberg (1998) skriver att möten med invandrarfamiljer behöver präglas av *förståelse, empati, lyhördhet och finkänslighet* (s.134). De flesta förskolelärare föredrar att använda engelska i sammankomsterna med invandrarfamiljer trots att det finns en risk för missuppfattningar i möten. Granberg (1998) påpekar att i föräldrakontakterna ska tolk användas om inte språkkunskaperna är tillräckliga. Det var endast en förskollärare som hade varit med om att man hade anlitat en tolk i samtalet. Frågan som uppstår är varför man använder tolk i sådan liten omfattning? Är det för att det är obekvämt och tidsödande med flera mellanhänder i diskussionerna? Eller är det för dyrt och besvärligt att få tag på en tolk med rätta kunskaperna?

Förskolelärarna var överens om att det ”*finns svårare och lättare*” språk. Granberg (1998) påtalar att det lätt blir missuppfattningar när man talar främmande språk. Hon påpekar även att språksvårigheter inte får dominera samarbetet mellan förskolan och familjerna. Kanske borde det vara obligatoriskt att använda tolk åtminstone vid de första mötena för att kunna lära känna barnets bakgrund på ett lite djupare plan.

En förskollärare hade gått på privata engelska kurser för att kunna få ett mera nyanserat språk. Hon ville lära sig mer ett finstämt språk med tonfall och de rätta betoningarna. Ladberg (2003) understryker att språk och kultur är oskiljaktigt förenade med varandra. Hon menar att via språket uttrycker vi kulturen. När vi lär oss ett nytt språk, lär vi också samtidigt något av den kulturen som det språket bär. Ladberg (2003) åsyftar att språket är inte bara ord och tonfall utan det alltid är också kroppsspråk, *andra nyanser och andra gränsdragningar mellan det personliga och det formella* (s.112). Därför är det viktigt att vi är medvetna om att människorna kan tänka olika, har olika normer och värdegrund som styr deras beteenden. Ladberg (2003) säger också att det är viktigt att kunna anpassa sitt språk efter olika förutsättningar och olika personer, allra helst när man talar med ett främmande språk. Bildt (2010) påvisar kommunikationens komplexitet i följande citat:

Jag vet att du tror
att du förstår
det du tycker att jag sa...
Men jag är inte säker på
att du inser
att vad du hörde
inte är det jag menade...

Bildt (2010, s. 6)

Intervjuade förskolelärarna var medvetna om att samtal förs inte enbart med ord. Verksamheten byggdes upp med rutiner och mycket kroppsspråk berättade en av dem. Det är också viktigt att vi själva är medvetna om de meddelanden och signaler som vi sänder ut och även tar emot via gester, kroppshållning och med tonfall (Granberg, 1998). Beckman och Forsling (2009) menar att människor till 80 procent uppfattar det som vi säger via vårt kroppsspråk. Ladberg (2003) skriver att all informationsöverföring, både i ord och även kroppsspråk är kulturellt bestämd, vilket vi bör vara medvetna om i lärarens professionalism.

Enligt Lpfö 98 har förskolan ett särskilt ansvar för barn med annat modersmål än svenska. Skolverket (2005) påtalar att:

Kommunerna bör verka för att alla förskolors arbete präglas av ett interkulturellt förhållningssätt där kulturer ses som en tillgång samt uppmärksamma att barn med annat modersmål än svenska erbjuds kontinuerligt modersmålsstöd (s.34).

Granberg (1998) skriver att modersmålsundervisning förekommer allt mer sällan i våra förskolor. Det finns ingen lag som säger att barnen har rätt till modersmålsundervisning utan det är bara ett allmänt råd av skolverket. Inom forskningen råder det samstämmighet om modersmålets stora betydelse för barnets språkliga -, emotionella – och sociala utveckling (Skolverket, 2005). Ladberg (2003) samt Skolverket (2005) understryker också vikten att modersmålsstödet ges så tidigt som möjligt i barnets liv. Skolverket (2008) hänvisar frågan indirekt till förskolan. De anser att föräldrarna bör få möjlighet att under inskolningen tala med någon som har kunskaper om vad det innebär att växa upp med flera språk. Förskolläraren som fick frågan av oroliga föräldrar hur de skulle göra med sitt barns flerspråkighetsutveckling hade de teoretiska kunskaperna att kunna vägleda personerna. Anvisningen var att *”ni talar franska hemma för svenskan får han här, barnen får ju svenska här av oss.”* Enligt skolverket (2008) visar forskningen att för bästa resultat bör föräldrarna tala minoritetsspråket hemma.

Förskolorna hade även några pedagoger med annan kulturell- och språklig bakgrund än den svenska. Den kompetensen som de här pedagogerna besitter synliggjordes mycket sparsamt. Mest användes kollegorna för att bekräfta sanningshalten i den kulturella informationen man hämtade från nätet samt att man hjälptes åt att översätta språkproblem till engelska språket. Endast en person berättade att hon läste sagor på sitt modersmål och översatte det sedan till svenska. Hon synliggjorde också högtidsdagar från sin hemkultur. Granberg (1998) påpekar att personal med olika kulturella och språkliga bakgrund är en viktig resurs för barns identitets- och språkutveckling. Även Lahdenperä (2008) poängterar att sådana personer är viktiga kulturtolkare, eftersom de kan både språket och kulturen som språket bär. När barnen får hemspråkstöd och man visar en positiv inställning till deras språk och kultur hjälper vi dem att utveckla en positiv identitet (Bozarslan, 2007).

En förskola använde studenter som kunde komma på eftermiddagarna för att träna svenska språket, möta andra med samma språkliga bakgrund samt dela med sig av erfarenheter från förskolan i sitt hemland. Den förskolan hade upptäckt en oväntad resurs som de kunde utnyttja till att medverka i olika avseenden för de positiva kulturella mötena.

5.2.3 Mötet med det annorlunda

För flertalet föräldrar är förskolan en främmande värld med okända regler, termer och oskrivna lagar (Granberg, 1998). Vi pedagoger i förskolan talar om ”utvecklingssamtal”, ”pedagogiska måltider”, ”mellis”, ”galonisar” och dylika benämningar som de nya föräldrarna kanske aldrig har hört talas om. Av detta kan man dra slutsatsen att det måste vara ännu värre för föräldrar med annan etnicitet än svensk. Några förskolelärare berättade om episoder som de upplevde som problematiska; att få föräldrarna att förstå varför barnen behöver vara ute varje dag och vad som är bra utekläder. Först och främst får inte fackspråket i förskolan någonsin blir ett hinder i kommunikationen (Granberg, 1998). Samtidigt påpekar Bozarslan (2001) samt Ladberg (2003) att vi ofta utgår från våra egna referensramar. De föräldrar som inte visste vad galonkläder var eller hur man klär sig mot kyla hade ingen egen erfarenhetsvärld som talade om för de vad som förväntades

av dem. Bozarslan (2007) skriver att vi pedagoger bör vara medvetna om att föräldrars tankar och beteenden har formats av de värderingar, normer och det synsätt som har funnits i det landet, i den kulturen de har vuxit upp i. Bozarslan (2001) menar att det underlättar om vi har allmän kännedom om de olika kulturella mönstren som styr vårt handlande. På de viset kan vi vägleda och vara tydliga med föräldrarna om vad som förväntas av dem i förskolan.

Vad hade förskolelärarna för kunskaper om interkulturalitet? Svaren som de gav var mycket skiftande. De som uttryckte att de hade tillräckliga eller tillfredställande kunskaper om interkulturalitet uttryckte att kunskaperna räckte till den mångkulturella barngruppen de hade. Vår uppfattning är, att just det är ett monokulturellt förhållningssätt. Man tar inte vara på olikheterna, några barn hade ju minst en förälder som hade annat modersmål. Lahdenperä (2008) skriver att i ett interkulturellt synsätt tar man vara på olikheterna, man ser heterogena grupper som en tillgång. Det handlar inte om utländska barn och svenska barn utan om individer. Det handlar om att kunna möta, kommunicera och samarbeta över de olika kulturella gränserna. Lahdenperä (2008) menar att vi måste acceptera att det finns många olika sätt att se på världen. För att vi ska kunna mötas måste vi förstå att det "svenska" beteendet är bara ett sätt att förhålla sig till livet bland många andra sätt (Rosander, 2009). Förskolan bör ses som en mötesplats för samverkan och interkulturell kommunikation där det finns ett öppet klimat, där det är tillåtet att visa olika tänkesätt och perspektiv (Lahdenperä, 2008). De förskolelärarna som tyckte sig sakna tillräckliga kunskaper svarade att: *"vad mer kunskaper som man får desto mera är det frågor som väcks"*. Det är en förståelig ståndpunkt. När vi möter människor med olika bakgrund väcks förhoppningsvis vår nyfikenhet över det annorlunda. Vi lär oss om olika länder, deras seder och bruk. Ibland kanske vi tar avstånd från olika synsätt och ser våra uppfattningar som de "rätta." Men det är inte farligt. Våra synsätt behöver konfronteras. Lahdenperä (2008) skriver att våra egna kulturbundna antaganden behöver kritiskt granskas och jämföras med andra perspektiv. Beckman och Forsling (2009) skriver att det finns många fördelar att vara medveten om kulturskillnader för att kunna göra medvetna val att anpassa sig.

5.2.4 Kompetensutveckling

Kompetensutveckling är en viktig faktor för att förskolorna ska kunna bibehålla och utveckla sin verksamhet (Skolverket, 2005). Extra viktigt blir det när verksamheten utsätts för förändringar. Tillströmningen av barn med annan etnicitet än svensk kan vara en bidragande orsak. Av de intervjuade förskolelärarna var det bara en som inte direkt såg något behov av att få mera kunskap om det interkulturella arbetssättet. Det skulle vi tolka som att hon inte kände till riksdagsbeslut från 1985 som säger att alla skolformer skall präglas av interkulturellt synsätt (Lahdenperä, 2008).

Förskolläraernas behov att få tips, idéer och inspiration var påtaglig. Många önskade att få göra studiebesök till mång- eller interkulturella förskolor. Förskolelärarna var mycket medvetna om det egna ansvaret att ta reda på information. Meningarna gick något isär angående var gränsen skulle gå för det egna arbetet. Lahdenperä (2008) anser att det är chefens uppgift att sporra medarbetarna till att försöka finna nya perspektiv och nya arbetsmetoder. Skolverket (2005) är på samma linje och understryker att:

Arbeta i arbetslaget förutsätter att man utvecklar gemensamma värderingar och en samsyn på barns utveckling och lärande utifrån uppsatta mål. För att lyckas med detta krävs stöd och gemensam tid för att reflektera över sitt arbete och hur det kan utvecklas (Skolverket, 2005 s.19).

Just den här aktuella kommunen hade redan smått börjat sin mångkulturella resa. Några förskolelärare berättade om föreläsningar som hade genomförts. En annan hade fått information att några förskolor skulle få mera spetskompetens för att bemöta flyktingströmmarna. Samarbetet med de sociala myndigheterna var också påtänkt eftersom de oftast redan har kunskap om flyktingfamiljerna. Förskollärarna såg framemot att få gå på flera kurser och föreläsningar samt att eventuellt kunna läsa kurser på högskolan. Förskolelärarna hade även en något djupare kunskapsörst för att få förståelse för de mindre kända delarna av olika kulturer som exempelvis ”*kunskap om religion, mat, klädsel /.../, vad det står för?*” Lahdenperä (2008) synliggör vikten av lyfta fram de olika värdefrågorna, exempelvis anser hon att det är onödigt provocerande att gå lättklädd och visa olika kroppsdelar. Hon menar att det handlar om att ha förmåga att ”överbrygga olika synsätt, förstå och respektera andras perspektiv samt att ifrågasätta och bearbeta den egna etnocentrismen (s. 57). Vi behöver se sakerna ur olika synvinklar och perspektiv. Förskollärarna såg även kommande behovet att få mera kunskap om traumaupplevelser eftersom det ansågs som ett nytt kunskapsområde inom förskolans värld.

Någon poängterade litteraturens vikt i sammanhanget. Förskolläraren menade att det finns mycket att finna i ämnet. Lahdenperä (2008) delar hennes uppfattning och betonar bibliotekens centrala roll. Hon skriver att *bibliotekens betydelse för studier, litterärt intresse, självkänsla samt inlevelse och respekt för olika kulturer är väldokumenterad i olika biografier* (s.107). Hon lyfter fram även skönlitterära böckers fantastiska förmåga att få läsaren att vidga sitt kulturella perspektiv genom att ta del av människors livsöden och levnadsförhållanden.

Påtalande för intervjupersonernas synsätt var att, fast de i viss mån arbetade på ett interkulturellt sätt så hade de inte förliknat sig med begreppet interkulturalitet. Lahdenperä (2004) talar om att lärarutbildningen på Södertorns högskola har en interkulturellprofil. Det innebär att undervisningen tar upp uppfattningar och synpunkter från flera olika perspektiv. Tanken är att på det sättet visa till den blivande läraren att det finns många olika sätt att förhålla sig till världen. Det kan hjälpa till att se saker ur den andres synvinkel och se sitt eget förhållningssätt objektivt. Hon menar att när jag konfronteras med andra annorlunda människor, lär känna mig själv och får därmed lättare att förstå även andra människor (Lahdenperä, 2004).

5.3 Avslutande Reflektion

Vår slutsats är att förskollärarna är medvetna om förskolans metodik, vilket innebär en föränderlig process. Förskollärarna är vana att anpassa sig till nya förutsättningar. De är nyfikna och öppna för förändringar och låter sig inspireras samt att möta nya utmaningar i verksamheten. Det vi saknade i intervjuerna var diskussioner om det interkulturella förhållningssättet. Vi tror att en passande början kan vara att lära känna sig själv för att kunna föra vidare och möta andra kulturer på ett positivt sätt. Arbetslagen behöver aktiva diskussioner om interkulturalitet samt reflektions tid för att det ska bli en naturlig del i vardagen på förskolan. Det kan skapa öppenhet för andra perspektiv och resultera i att barnens hemkultur lyfts upp i allt större utsträckning, där likheter/likheter synliggörs i den pedagogiska verksamheten.

5.4 Metoddiskussion

Enligt Starrin och Svensson (1994) är alla empiriska fenomen kvalitativa eftersom den har någon egenskap eller karaktär oavsett om vi har någon kunskap om det eller inte. De skriver också att behovet av kvalitativ analys ökar under perioder av stora förändringar och omvandlingar i ett

samhälle. De menar att det är under sådana perioder vår vilshenhet ökar eftersom vi konfronteras med det okända. Genom det ökade invandringen möter vi människor med olika etniska och kulturella särdrag som vi inte är vana vid. Samhällsbilden har förändrats, vilket har lett till att även förskolorna bör se över sin verksamhet. Vi anser att kvalitativa intervjuer med fenomenografisk ansats har varit ett bra sätt att angripa vårt problemområde. Enligt Starrin och Svensson (1994) har vi alla, olika uppfattningar om fenomen i världen beroende på vilka erfarenheter vi har av dem. Av dem kunskaperna gör vi sedan olika analyser och får personliga lärdomar. Dess variation i uppfattningarna har hjälpt oss att skildra de olika synsätten. I analysen av de kvalitativa intervjuerna kunde vi få ta del av förskolelärarnas enskilda och gruppens uppfattningar. Att göra kvalitativa intervjustudier är ett bra sätt när man vill få innehållsrika svar (Trost, 2005). Att beskriva och analysera utsagorna utifrån ett fenomen i det här fallet pedagogers olika uppfattningar och erfarenheter av mångkulturalitet och interkulturellt förhållningssätt. I vår analys har vi försökt tolka de empiriska svaren som gavs av förskollärarna. De semistrukturerade intervjuerna hjälpte oss att nå djupare i undersökningen. Stukát (2005) påpekar att intervjufrågorna som skrivs ut är mycket tidskrävande men vi såg fördelarna med att få med tonfall, pausar och skratt. Genom att vi hade gruppintervjuer kunde vi lätt öka antal deltagare som gav ett bredare spektrum av kvalitativdata. Dessutom upplever vi att genom gruppdynamik kunde vi utöka antalet synpunkter och åsikter som deltagarna hade. Svårigheten med samspelet med de intervjuade var vår oerfarenhet av intervjusituationer där många människor svarar samtidigt. Komplettering av följdfrågorna blev färre än önskad och det var mödosamt att följa upp svaren vid intervjutillfällena. Intervjusvaren har bearbetats av olika perspektiv vilket har krävt teoretiska kunskaper av oss. Genom tidsbegränsningar har vi prioriterat genomgången av litteratur som är något snävare men djupare.

5.5 Vidare forskning

Syftet med vårt examensarbete är att pedagoger som arbetar med uppdraget i förskolan ska få en utökad kunskap till att bättre förstå en del av samhället. Samtidigt som alternativa resonemang erbjuds får man möjlighet till självreflektion, vilket är en förutsättning för människors sätt att lära sig (Larsson, 1986). Genom interaktionen mellan de intervjuades svar och våra tolkningar skapas en dialog som avser öka medvetenheten om sin egen verksamhet och i det här fallet förskolan. Under studiens gång har det väckts en mängd nya tankar och idéer kring de redogjorda områden som skulle vara intressant att forska vidare inom; dels kring hur ledningen i olika förskolor i landet arbetar med just mångkulturella frågor, hur de förverkligar detta interkulturella förhållningssätt i förskoleverksamheten samt att utöka kunskap om vad föräldrar med olika kulturella tillhörigheter har för erfarenheter i mötet med pedagogerna.

Det finns även ett intresse av att göra en liknande studie med flera förskolor som denna, där man kunde jämföra både homogena (svenska)- och heterogena (svenska och utländska -) barngrupper för att se om det fanns någon större skillnad hur man jobbar med mångfalden. Eftersom mångkulturella frågor är så komplexa kräver det vidare forskning kring de olika områdena. Det som förskollärare specifikt efterfrågade var kunskap om våra och andras kulturskillnader. Genom fortsatt forskning kan man kartlägga behovet över hela landet.

Referenser

- Beckman, C. & Forsling, J. (2009). *Från kulturkrockar till kulturmöten: affärskommunikation över kulturgränser*. Malmö: Liber.
- Benckert, S., Håland, P. & Wallin, K. (2008). 2., [rev.] uppl. *Flerspråkighet i förskolan: ett referens och metodmaterial*. Stockholm: Skolverket.
- Bildt, K. (2010, mars, 12). *Mångfaldsresan*. Pappersinformation vid studiedag, Stockholm.
- Bozarslan, A. (2001). *Möte med mångfald: förskolan som arena för integration*. 1. uppl. Hässelby: Runa.
- Bryman, A. & Bell, E. (2005). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi.
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Ellneby, Y. (2007). *Pedagoger mitt i mångfalden: att möta barn från andra kulturer i förskolan*. Stockholm: Sveriges utbildningsradio.
- Fast, C. (2007) *Sju barn lär sig läsa och skriva: Familjeliv och populärkultur i möte med förskola och skola*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 2007.
- Granberg, A. (1998). *Förskoleboken*. 1. uppl. Stockholm: Bonnier utbildning.
- Herlitz, G. (1999). *Kulturgrammatik: hur du ökar din förmåga att umgås med människor från andra kulturer*. 2., [utök.] uppl. Uppsala: Uppsala Publ. House.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Ladberg, G. (2003). *Barn med flera språk: tvåspråkighet och flerspråkighet i familj, förskola, skola och samhälle*. 3. uppl. Stockholm: Liber.
- Lahdenperä, P. (red.) (2004). *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lahdenperä, P. (2008). *Interkulturellt ledarskap: förändring i mångfald*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys: exemplet fenomenografi*. Lund: Studentlitteratur.
- Lorentz, H. (2007). *Alla borde gå en kurs i interkulturell pedagogik*. Hämtad 29 januari, 2010, från <http://fou.skolporten.com>.
- Lorentz, H. (2009). *Skolan som mångkulturell arbetsplats: att tillämpa interkulturell pedagogik*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

- Lorentz, H. & Bergstedt, B. (red). (2006). *Interkulturella perspektiv: pedagog i mångkulturella lärandemiljöer*. Lund: Studentlitteratur.
- Lunneblad, J. (2006). *Förskolan och mångfalden: en etnografisk studie på en förskola i ett multietniskt område*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2006.
- Norell Beach, A. (1995). *Mångfald och medkänsla i förskolan*. Stockholm: Rädda barnen.
- Olausson, A. (2009). Hämtat 15 maj 2010, från <http://www.hogskolan.net>.
- Olsson, H., Sörensen, S. (2007). *Forskningsprocessen*. Stockholm: Liber.
- Rosenqvist, M. M. & Andréén, M. (red.) (2006). *Uppsatsens mystik: om konsten att skriva uppsats och examensarbete*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Sjöwall, A. (1994). *Kulturmöten i barnomsorg och skola: antirasistiskt arbete med barn*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket. (2005). *Kvalitet i förskolan: allmänna råd och kommentarer*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2009). *För att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling: allmänna råd och kommentarer*. Stockholm: Skolverket.
- Starrin, B. & Svensson, P-G. (red.) (1994). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Starrin, B. & Svensson, P-G. (red.) (1994). Den fenomenografiska forskningsansatsens fokus. Alexandersson, M. (red). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. (111-138). Lund: Studentlitteratur.
- Stensmo, C. (2007). *Pedagogisk filosofi. 2., [rev.] uppl.* Lund: Studentlitteratur.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Svenning, C. (2003). *Metodboken: [samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling: klassiska och nya metoder i informationssamhället: källkritik på Internet. 5., omarb. uppl.* Eslöv: Lorentz.
- Trost, J. (1993). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer. 3. uppl.* Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet. (1998). *Läroplan för förskolan, Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes AB.
- Vetenskapsrådet, (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Wiklund, E. & Jancke, H. (1998). *Förskolans läroplan: Analys och tolkning av Lpfö 98*. Stockholm: Förskolans förlag.
- Rosander, C. (2009). *Flerspråkiga barn i förskolan*. Pappersinformation vid föreläsning, Stockholm.

Bilaga1

Danderyd 2010-02-07

Till förskolechefen

Vi är två studenter på Högskolan i Gävle som läser lärarprogrammet inriktning mot lägre åldrar. Vi skriver ett examensarbete rörande den kulturella mångfalden i förskolan.

Vår förhoppning är att du ska kunna sammanföra oss med tre-fyra pedagoger som vill delta i en gruppintervju på ca 1 timme. Syftet med undersökningen är att synliggöra hur förskolorna arbetar med den kulturella mångfalden.

Vi kommer att skicka intervjufrågorna i god tid innan studien påbörjas.

Intervjusvaren kommer att behandlas och redovisas konfidentiellt så att svaren inte kommer att kunna härledas till pedagogerna eller till arbetsplatsen.

Materialet kommer att ingå i vårt examensarbete och sparas på Högskolan i Gävle under ett år innan det förstörs. Arbetet kommer att publiceras i databasen Diva.

Vänligen lämna er beslutsvar per telefon eller mejl senast den 5 mars

Har du frågor eller behöver ytterligare information angående undersökningen eller arbetet i sin helhet, kontakta oss gärna.

Tack på förhand!

Med Vänliga Hälsningar

Sophia Agné

Mobil: xxx – xxx xx xx

E-mail: xxxxxxxxxxxx

Pirjo Jansson

Mobil: xxx-xxx xx xx

E-mail: xxxxxxxxxxxx

Handledare:

Elisabeth Hedlund

Högskolan i Gävle

Tel. xxxxxxxxxxxx

E-mail: xxxxxxxxxxxx

Bilaga 2

Danderyd 2010-02-14

Till Pedagogerna

Vi är två studenter på Högskolan i Gävle som läser lärarprogrammet inriktning mot lägre åldrar. Vi skriver ett examensarbete rörande den kulturella mångfalden i förskolan.

Syftet med undersökningen är att synliggöra hur förskolorna arbetar med den kulturella mångfalden.

Deltagandet sker frivilligt och anonymt och du kan när som helst avbryta studien. Intervjusvaren kommer att behandlas konfidentiellt så att det inte kan härledas varken till dig eller till förskolan.

Materialet kommer att ingå i vårt examensarbete och sparas på Högskolan i Gävle under ett år innan det förstörs. Slutresultatet kommer att publiceras i databasen Diva.

Vi kommer att skicka intervjufrågorna i god tid innan studien påbörjas.

Har du frågor eller behöver ytterligare information angående undersökningen eller arbetet i sin helhet, kontakta oss gärna.

Tack för visat intresse!

Med Vänliga Hälsningar

Sophia Agné

Mobil: xxx-xxx xx xx

E-mail: xxxxxxxxxxxx

Pirjo Jansson

Mobil: xxx-xxx xx xx

E-mail: xxxxxxxxxxxx

Handledare:

Elisabeth Hedlund

Högskolan i Gävle

Tel. xxxxxxxxxxxxxx

E-mail: xxxxxxxxxxxx

Bilaga 3

Till Pedagogerna

- Vad har ni för utbildning?
- Vad har ni för egna erfarenheter av mångkulturellitet?
 - Har ni arbetat med mångkulturella barngrupper tidigare?
- Har ni reflekterat och diskuterat er egna värderingar t.ex. förhållningssätt, fördomar, religion etc.?
 - Vad i sådana fall?
- Vilka tankar och föreställningar har ni av begreppen?
 - Kultur
 - Mångkulturellt arbetssätt
 - Interkulturell förhållningssätt

- På vilket sätt återspeglar materialet i förskolemiljön barnens kulturella bakgrund?
- Hur arbetar ni med barns kulturella olikheter på förskolan?
- Hur arbetar ni med uppdraget i Lpfö 98 att stödja barns kulturella identitet?
- På vilket sätt stärker ni barns dubbla kulturtillhörighet?
- På vilket sätt arbetar ni med föräldrar med en annan kulturell bakgrund?
- Hur stödjer ni barnens flerspråkighet?
 - Har ni tillgång till tolk?
- Vilka kunskaper bedömer ni att man behöver för att arbeta med en mångkulturell barngrupp?
 - Har ni tillräckliga kunskaper att arbeta interkulturellt?
- Upplever ni att finns stöd och vägledning att få inom detta område?

- Någonting mer du vill tillägga?

